

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΥΡΤΙΑΗ
1968

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΑΠΟΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ

10. Τὸ ξύλον.

Πολυσήμαντος ἡ λέξις εἰσήχθη εἰς τὰ λεξικά τῆς τε ἀρχαίας, τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς, τὰ τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων, ὑπὸ διαφόρους σημασίας, καθὼς ἀπεθσαυρίσθησαν καὶ πλείστα τῶν ἐξ αὐτῆς παραγῶγων καὶ συνθέτων. Ἐν δὲ τοῖς Ταμείοις (Cohesordances) τῆς Π.Δ. καὶ Κ.Δ. καὶ τῆς Ρ.Γ. ἐθησαυρίσθησαν τὰ χωρία ἐν οἷς ἀπαντᾷ τὸ λῆμμα εἰς τὰ ἀνάλογα κείμενα. Ἐπομένως δὲν πρόκειται ἐδῶ οὔτε νὰ ἐπαναλάβω τὰ ἐν τοῖς λεξικοῖς, οὔτε νὰ θησαυρίσω τὰ χωρία ὅπου ἡ λέξις ἀπαντᾷ οὔτε νὰ διαλάβω περὶ τῶν σημασιῶν τῆς λέξεως κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους¹.

Ἡ λέξις ξύλον ἐσήμαινεν ἀρχικῶς τὸ κεκομμένον ξύλον, μολονάτι δὲ σπανία ἢ σημασία τοῦ ζῶντος δένδρου κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα δὲν ἦτο ἄγνωστος. Ἄλλ' ἡ σημασία ξύλον = δένδρον ἐπέδωκεν ἀπὸ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων καὶ διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ὅπου τὸ ξύλον εἶναι πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὀδάτων καὶ ἐν τῇ Γενέσει ξύλον γνώσεως, ξύλον ζωῆς, πρὸς διάκρι-

1. ἔχον ὑπ' ὄψιν μου τὰ Λεξικά Ducange, Sophocles, Koumanoudi, Lidell - Scott - Μόσχου (Κωνσταντινίδη), Γιάνναρη, Σταματάκου, Lampe, Κουρμούλη (ἀντίστροφον), τὸν 5' τόμον τοῦ Μεγάλου Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης Δημητράκου (ἔκδ. 1951) κ.ά. βοηθήματα. Τὸ παλαιὸν Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας Σ. Ι. Β ο υ τ ρ ᾱ, Ζ', 1889, σσ. 906 - 908 διδάσκει ἤδη τὰ ὀρθὰ περὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς σταυρώσεως. Ἐλαβον δ' ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἐξάτομον σύγγραμμα τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Φ. Ἰ. Κ ο υ κ ο υ λ ῆ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς (ΒΒΠ), ὅπου ἀνεδημοσίευσεν οὗτος (πολλάκις βελτιωμένα) τὰ κατὰ καιροὺς ἀρθρα του περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ Ἰδία βίου τῶν Βυζαντινῶν. Ἄνευ τοῦ συγγράμματος τούτου οὐδὲν λεξικὸν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ συνταχθῇ. Ὁμοίως τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ποντικῆς Διαλέκτου (ΠΑΠΔ) ὑπὸ Ἀ ν θ ἰ μ ο υ Ἄ. Παπαδόπουλου, Α' - Β' (Ἰδία τὸν Β' τόμον, ἐν Ἀθήναις 1961), καὶ ὅσας ἄλλας μελέτας καὶ γλωσσάρια ἐσημείωσα ἐν τῷ κειμένῳ καὶ εἰς τὰς σημειώσεις μου. Ἐκ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ἐλήφθησαν χαρακτηριστικὰ δείγματα, χωρὶς νὰ ἐξαντληθῇ ἡ ἔρευνα.

σιν δὲ τοῦ κεκομμένου (ξηροῦ ξύλου) ὀρίζεται τὸ δένδρον ὡς ἄγρον ξύλον (ἐγκαρπον, ἀντὶ τοῦ ἀκάρπου ξηροῦ).

Συνεκδοχικῶς διὰ τῆς λέξεως ξύλον ἀπεδόθη καὶ ἡ ἔννοια διαφόρων κατεσκευασμένων μέσων βασιανισμοῦ, ὡς ἡ ποδοκάκη κέθετο ἐν ξύλῳ τὸν πόδα μου», Ἰώβ ΛΓ', 11 καὶ ετοῦς πόδας ἠσφαλίσατο αὐτῶν εἰς τὸ ξύλον», Πράξεις ΙΓ', 24) καὶ ὁ καρμὸς δένδρου ἢ πάσσυλος, ἐφ' οὗ ἐκρεμῶντο οἱ θανατούμενοι, ὁ σταυρός. Περαιτέρω θὰ εἴρη τις τὰ χωρία τῆς Π.Α. ἐν οἷς ἡ ἔννοια τοῦ ξύλου ἑστιασμένως καὶ τὰ σχετικὰ ρήματα προσηλωθῶ ἐπὶ ξύλον (ἦλθις προσηλώθη ὁ Νουμφίος τῆς Ἐκκλησίας, Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων), κρεμῶ ἐπὶ ξύλον (ἐπὶ τῷ ξύλῳ), καθαιρῶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, πύγγωμι ἐπὶ ξύλον.

Ἀπὸ τῆς Π.Α. καὶ τῆς Κ.Α. ἦτο εὐκόλος ἡ ἐπίδοσις τοῦ ὄρου ξύλον καὶ ξύλον τοῦ σταυροῦ εἰς τὰ Ἀπόκρυφα, τοῖς Πατέρις, τοῖς ἱμνογράφους καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς συγγραφεῖς. Εἰς τὸν Χρυσόστομον π.χ. διατηρεῖται καὶ ἡ παλαιὰ σημασία τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, τοῦ ἐν τῇ παραδείσῳ δένδρου τῆς ζωῆς, παρὰ τὴν νέαν τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου! *Ἐπειδὴ ἀπὸ ξύλου ἡ παριβάσις ἐγένετο, διὰ τοῦτο εἰς ξύλον ἠβουλήθη ταύτην προσηλωθῆσαι, ἢ ὡσπερ διὰ ξύλου ἡ παριβάσις, οὕτω διὰ ξύλου ἡ σωτηρία»* (Migne, PG, 50, 820) ἢ *Ὁ Ἀδάμ διὰ τοῦ ξύλου τῆς βρωσεως (= δένδρου) κατεκρίθη καὶ ὁ νέος Ἀδάμ ὁ Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν διὰ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἡμῖς ἐνίσχυται»* (αὐτόθι, 62, 747).

Μία ἀπὸ τὰς ἀρχαίας σημασίας τῆς λέξεως ξύλον ἦτο τοῦ πλοίου, ξυλίνης οὔσης τῆς κυτισκευῆς αὐτοῦ. Αὕτη διεσώθη καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ εἰσήλθεν εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν. Καὶ περὶ τούτου θὰ διαλάβω περαιτέρω, καθὼς καὶ περὶ συναφῶν ἢ ἀσχέτων σημασιῶν τῆς λέξεως ξύλον, εἰς τοὺς βυζαντινοὺς ἰδίᾳ, καὶ περὶ τῆς συντάξεως τῶν συναφῶν ρημάτων (κρεμῶ, σταυρῶ, καθαιρῶ κλπ.).

Παρατηρήσας δ' ὅτι εἰς τὰ νεώτατα λεξικά, ὅπου πράγματι ἀπεθραυσθῆσαν πλεῖστα ὅσα ἐλλείπονται ἀπὸ τὰ κλασσικά, παρελείφθησαν πάμπολλα παράγωγα, σύνθετα, παρασύνθετα κλπ. ἐκ τοῦ ξύλου, ἐπιτάσσω εἰς τὴν πυροδοσαν πίνακα συνθέτων, τοπωνυμίων, ἐπωνύμων, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι χρήσιμος τὸ μὲν εἰς τὴν ἐνασχοληθῆναι τῶν λεξικῶν καὶ τὴν ὑπόδειξιν τῶν μελετῶν, ὅπου ἐγένετο τυχρὸν διαπραγματεύσεις τῶν λημμάτων, τὸ δὲ εἰς τὸν σχηματισμὸν πληρεστέ-

ρας εικόνας τῆς ἐπιδόσεως τῆς λέξεως ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ, λογίᾳ καὶ δημῶδει, καὶ τῶν σχηματισθέντων νεολογισμῶν (τὰ ἐκ τῶν ιδιωμάτων παραδείγματα εἶναι ὀλίγα, διότι μελετητῆς μὴ δυνάμενος νὰ χρησιμοποιήσῃ εἰδικὰ ἄρχεῖα καὶ ἀρκούμενος εἰς τὰς ἰδίας του σημειώσεις δὲν ὑπάρχει πιθανότης νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ θέμα). Ἐκ τῶν ἐμῶν σημειωμάτων καὶ ἀναγνώσεων ἀντλῶν, διὰ τοῦτο γράφω ἀποθησαυρίσματα. Καὶ τὸ ὕλικόν εἶναι πάντοτε χρήσιμον.

ΤΟ ΞΥΛΟΝ ΕΝ Τῇ ΓΡΑΦῃ

Α') ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

I. Ξύλον = δένδρον.

Βλαστησάτω ἡ γῆ... καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐγένετο οὕτως. καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ... καὶ ξύλον κάρπιμον.

(Γένεσις, Α', 11 - 12).

II. Ξύλον = σταυρὸς (πάσσαλος ἐκ κορμοῦ δένδρου).

...ἐὰν δὲ γένηται ἐν τινι ἁμαρτία κρῖμα θανάτου καὶ ἀποθάνῃ, καὶ κρεμάσῃτε αὐτὸν ἐπὶ ξύλου, οὗ οὐ κοιμηθήσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀλλὰ ταφῆ θάψετε αὐτὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅτι κεκατηραμένος ὑπὸ Θεοῦ πᾶς κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου. καὶ οὐ μὴ μιανεῖτε τὴν γῆν, ἣν κῆριος ὁ Θεὸς σου δίδωσι σοι ἐν κλήρῳ.

(Δευτερονόμιον, ΚΑ', 22 - 33).

...καὶ τὸν βασιλέα τῆς Γαλιλαίας ἐκρέμασεν ἐπὶ ξύλου διδύμου καὶ ἦν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἕως ἑσπέρας. καὶ ἐπιδύοντος τοῦ ἡλίου συνέταξεν Ἰησοῦς, καὶ καθέλκωσαν τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ ἔρριψαν αὐτὸ εἰς τὸν βύθρον...

(Ἰησοῦς Ναυῆ, Η', 29).

...καὶ ἀπέκτεωσεν αὐτοὺς Ἰησοῦς καὶ ἐκρέμασεν αὐτοὺς ἐπὶ κέντε ξύλων. καὶ ἦσαν κρεμᾶμενοὶ ἐπὶ τῶν ξύλων

έως έσπέρας. ²⁷ και έγερθήθη προς ήλιον δυσημίας, έτετείλατο 'Ιησοῦς, και καθέλιον αυτός από τῶν ξύλων...

(Ίησοῦς Ναυῆ, Ι', 26 - 27).

...κοπήτω σοι ξύλον πηχῶν πενήκοντα, ἄρθρον δέ κείνον τῷ βασιλεῖ, και κρεμάσθητω Μωδοχαῖος ἐπὶ τοῦ ξύλου... και ἤρασε τὸ ῥῆμα τῷ 'Αμίαν, και ἠταιμάσθη τὸ ξύλον... ὁ δὲ 'Αμίαν εἰσήλθεν εἰπεῖν τῷ βασιλεῖ, κρεμάσαι τὸν Μωδοχαῖον ἐπὶ τῷ ξύλῳ, ὃ ἠτοίματε.

(Εὐαγγ. Ι', 14, Γ', 4).

...Ἰδοὺ και ξύλον ἠτοίμασεν 'Αμίαν Μωδοχαῖο τῷ λαλήσαντι περὶ τοῦ βασιλέως, και ἔκλειονται ἐν τοῖς 'Αμίαν ξύλον πηχῶν πενήκοντα. εἶπε δὲ ὁ βασιλεὺς σταυρωθήτω ἐπ' αὐτοῦ. ¹⁰ και ἐκρεμάσθη 'Αμίαν ἐπὶ τοῦ ξύλου ὃ ἠτοιμάσθη Μωδοχαῖο, και τότε ὁ βασιλεὺς ἐκόσμησε τοῦ θομοῦ.

(Εὐαγγ. Ζ', 9).

Β') ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

I. Ὑγρὸν ξύλον¹.

...εἰ ἐν ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιῶσιν, ἐν τῷ ξηρῷ...
(Λουκᾶς ΚΙ", 31).

II. Ξύλον σταυρικόν.

...ὅταν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου...
(Πράξεις, Ε', 30).

...καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου...
(Πράξεις, ΙΙ", 29).

...τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σίγματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον...

(Α' Πέτρου, Β', 24).

1. Μεταγενεστέρως ὁ ὄρος ξύλον ὑγρῶν, οὐχὶ ἐπὶ ζῶντος δένδρου ἀλλ' ἐπὶ πολυτιμοῦ ξύλου : ξύλον ὑγρῶν ἐκ τῆς Ἰνδοῦν και τῆς Ἀρμενικῶν γῶνται | και μάκαρον ἅμα σίγμακτα μετὰ τοῦ ξύλου ταύτου. Καλλιμαχος και Χριστομῆδης, στ. 333 - 334 (Richard), ἔκφρασις τῶν θυρῶν (τοῦ λουτροῦ).

ΤΟ ΞΥΛΟΝ ΕΝ ΤΗ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ¹

Α) ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

α) ἀπό

1) Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σώμα.

(Ἑσπερινὸς Μ. Παρασκευῆς, Ἀπολυτίκιον).

2) Καθελὼν σε, Λόγε, ἀπὸ ξύλου νεκρὸν | ἐν μνημείῳ Ἰωσήφ νῦν κατέθετο...

(Ἐγκώμια Μ. Σαββάτου, Στάσις Α').

β) διὰ

1) Τὸν διὰ ξύλου σταυροῦ τὴν πληγὴν τὴν ἀρχαίαν θεραπεύσαντα Χριστόν.

(Κανὼν 13 Σεπτ., ᾠδὴ ζ', ΑΗ Ι, 240).

2) Διὰ ξύλου ὁ Ἀδὰμ Παραδείσου γέγονεν ἄπαικος, διὰ ξύλου δὲ σταυροῦ ὁ ληστής παράδεισον ᾤκησεν.

(Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς τοῦ ὁρθοῦ τῆς Μ. Παρασκευῆς).

3) Διὰ ξύλου δὲ ἡ παράβασις εἰσήχθη τῷ προπάτορι, δι' οὗ ὡσπερ ἄνομος παραδείσου ἐκβέβληται· εἰσέρχεται δὲ πάλιν διὰ ξύλου ζωῆς.

(Ῥωμανὸς ὁ Μελωδός, ΜΘ', 85 - 90).

γ) ἐκ

1) Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σε νεκρὸν | ὁ Ἀριμαθαίας καθείλε...

(Ἑσπερινὸς Μ. Παρασκευῆς, Ἀπόστιχον, ἦχος β').

1. Ἐκτὸς τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, τῶν βιβλίων τοῦ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, τῆς Ἀνθολογίας Christ - Παράνικα, τῆς ἀθηναϊκῆς ἐκδόσεως Ῥωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ (Α' - Δ'), ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ πρῶτος τόμος τῶν *Analecica Hymnica*, Roma 1966 (σημειούμενος συντομογραφικῶς ΑΗ Ι).

δ) ἐν

- 1) Ζῶν εἰ Θεὸς σὺ, κἰν ὁ κερῶν θεὸς ἐν ξύλῳ...
 2) (Ὁρθῶσά σε ἢ Θεοτόκος) γυμνόν, ὡς κατάκλιτον, ἐν ξύλῳ
 κρεμάμενον.
 (Ἰδιόμελον εἰς τοὺς Αἶνους τῆς Μ. Παρασκευῆς).
 3) Ἡ δάμαλις τὸν μύσχον | ἐν ξύλῳ κρεμασθέντα |
 ἠλάλαξε βλαῖσα.
 (Ἐγκώμια Μ. Σαββάτου, Στίσις Γ').
 4) Ὑψώθεις ἐν ξύλῳ καὶ τοὺς ζωῶτας βλατοὺς ἀνευψαίς.
 (Αὐτόθι).
 5) Ἀπλωθεὶς ἐν ξύλῳ ἀσηγιάγων βρωτοῦς...
 (Αὐτόθι).
 6) Ἐν σταυρῷ κρεμάμενον...
 (Ἐσπερινὸς Μ. Παρασκευῆς, Ἰδιόμελον, ἦχος α').
 7) Ἐν σταυρῷ, Λόγε, ἀναρτώμενον...
 (Ἐσπερινὸς Μ. Παρασκευῆς, ἦχος β').

ε) ἐπι

- 1) Ἐμὲ ἐπι ξύλον ἐσταύρωσσε...
 (Ἰδιόμελον εἰς τοὺς Αἶνους τῆς Μ. Παρασκευῆς).
 2) Τότε δὲ καὶ ὕψωθης ἐπι ξύλον ἐν μίσει δέο λημάτων...
 (Κάθισμα, ἦχος πλ. δ' ὁρθρου Μ. Παρασκευῆς).
 3) Σήμερον κρεμᾶται ἐπι ξύλον ὁ ἐν ἴδασι τὴν γῆν
 κρεμῖστας.
 (Σωφρ. Ἱεροστολίμω, Ἀντίφωνον Η',
 ἦχος πλ. β' ὁρθρου Μ. Παρασκευῆς).
 4) Ἰῶς ἐπι ξύλου θνήσκεις σιωπῇ πηγνόμενος, ζωῆς
 χορηγέ;
 (Θεοτοκίον τοῦ αὐτοῦ ὁρθρου).
 5) ...καὶ ἐπι ξύλον ἀνευψοῦται ὁ φιλείθιμος...
 (Αὐτόθι, Ἀπόστιχον Ἰδιόμελον).
 6) Ἐπι ξύλου βλάσκουσα κρεμάμενον, Χριστέ, .. ὅ
 σὲ ἀσπάρως τεκαῖσα...
 (Αὐτόθι, ἦχος β' καὶ ἀλλαγῶν).

7) Τὸν δι' ἡμᾶς σταυρωθέντα δεῦτε πάντες ὑμνήσωμεν· αὐτὸν γὰρ κατείδε Μαρία ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ ἔλεγεν...

(Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ΚΑ', 1-4, πρβλ. Κοντάκιον εἰς τὴν Σταύρωσιν. Μ. Παρασκευή, ὥρα Α').

8) Ἡ κτίσις τοῦτον βλέπουσα κρεμᾶμενον γυμνὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου.

(Ὁ Αὐτός, Οἶκος ὕμνου Μ. Σαββάτου).

9) Ὁ κρεμῶντες ἐπὶ ξύλου, ὡς κακοῦργον τὸν εὐεργέτην...

(Ἑσπερινὸς Μ. Παρασκευῆς, Δοξαστικόν, ἦχος πλ. β').

Β) ΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΩΝ

ἀναρτῶμαι ἐν ξύλῳ.

ἀνιστῶ (ἀναστήσας τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ. ΑΗ I, 254).

ἀνυψοῦμαι ἐπὶ ξύλου.

ἀπλοῦμαι ἐν ξύλῳ, ἐπὶ ξύλου.

βλέπω (κρεμᾶμενον) ἐπὶ ξύλου.

θνήσκω ἐπὶ ξύλου.

καθαίρω (καθεῖλον) ξύλου, τοῦ ξύλου, ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἐκ τοῦ ξύλου (καθελὼν τοῦ ξύλου ὁ Ἄριμαθείας ἐν τάφῳ σε κηδεύει. Ἐγκώμια Μ. Σαββάτου, Στάσις Γ').

καθορῶ (κρεμᾶμενον) ἐπὶ ξύλου.

κατακρίνομαι ξύλῳ (ξύλῳ κατακρίνεται ὁ κρίνον ζῶντας καὶ νεκρούς.

Ἑσπερινὸς Μ. Παρασκευῆς, Δοξαστικόν, ἦχος πλ. β').

κρέμαμαι ἐν ξύλῳ. (Πρβλ. βλέπω (κρεμᾶμενον) ἐπὶ ξύλου).

νεκροῦμαι ἐν ξύλῳ.

οἰκῶ (παράδεισον) διὰ ξύλου.

προσηλοῦμαι (ἦλοις προσηλώθη <ἐπὶ τοῦ ξύλου> ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας).

προσπήγνυμι (προσεπίγη Χριστός).

σταυρῶ (τινα) ἐπὶ ξύλου.

συνανυψοῦμαι τῷ ξύλῳ. (ΑΗ I, 247).

τείνομαι ἐν τῷ ξύλῳ (ὡ τρισμακίρωτον ξύλον, ἐν ᾧ ἐτάθη Χριστός. Καταβυσία).

ὕψομαι ἐν ξύλῳ ἐπὶ ξύλου. (Πρβλ. ἀνυψοῦμαι ἐπὶ ξύλου).

Ἐκ τούτων δύναται συνταχθῆ ἡ πορεία τῆς συντάξεως. Ὁ Χριστός ἐτάθη ἢ ἠπλώθη ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἐσταυρώθη ἐπὶ τοῦ ξύλου δηλονότι καὶ εἶτα ὑψώθη ἐπὶ ξύλου (ἠπλωμένος) καὶ κατείδον αὐτὸν (κρεμάμενον) ἐπὶ ξύλου, κρεμάται ἐπὶ ξύλου, ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ ξύλου, καθείλον δὲ αὐτὸν ἀπὸ (ἐκ, τοῦ) ξύλου καὶ ὁ ληστής παράδεισον ἔκησε διὰ τοῦ ξύλου. Ταῦτα εἶναι τὰ δοκιμώτερα ὡς συμφωνότερα πρὸς τὰ ἀρχαῖα. Ἄλλ' εἶτα καὶ ἀνησυχίθη ἢ (ἀν)υψώθη ἐν ξύλῳ καὶ ἠπλώθη ἐν ξύλῳ ἢ ἐτάθη ἐν ξύλῳ καὶ ἐνεκρώθη ἐν ξύλῳ, διὰ τὴν ἀδιάφορον χρῆσιν τῆς ἐν ἀντί τῆς ἐπὶ ἢ εἰς.

ΤΟ ΞΥΛΟΝ (= δένδρον) ΕΠΙ ΙΕΡΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΩΝ

Α') ΧΡΙΣΤΟΣ

1) . . . ὁρῶ παράδεισον | νέον ἄλλον, τὴν Παρθένον φέρουσαν κόλπαις | αὐτὸ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, | ὅπερ ποτὲ Χερουβιμ ἐτήρει τὸ ἅγιον πρὸς τὸ μὴ φαῦσαι με. | Τοῦτο τοίνυν ἄφανστον ἐγὼ βλέπων. . .

(Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ΛΓ', 74 - 77).

2) Τὸ ξύλον τῆς ζωῆς (= ὁ Χριστός) . . . ἐπὶ σταυροῦ κρέμαται. . .

(Ὁκτώηχος, τροπάριον ἤχου δ').

Β') ΘΕΟΤΟΚΟΣ

1) Ξύλον ὄφθης, Παρθένε, | ζωηφόρον ἀληθῶς | τῷ καρπῷ θανατοῦσα | τῆς ἀπείτης τὸν ὄφιν | ἀνθρώποις δὲ | ζωὴν τεκοῦσα | Χριστὸν τὸν Κύριον.

(Κανὼν ἤχου α', ᾠδὴ ζ', τροπάριον β'. Εὐστρατιάδης, Θεοτοκάριον, σ. 27).

2) Ξύλον καὶ φυτόν σε ἀειθαλές | ἔγνωμεν, κόρη, τὴν ζωὴν ἐξανθήσασαν | Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν | τὸν ποταμὸν τοῦ ἐλέους. . .

(Κανὼν Θεοτόκου, ἤχος γ', εἰρμός ζ' ᾠδῆς Μανουὴλ μεγ. ρήτορος. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 309).

3) *Ξύλον σε, Παρθένε, τῆς ζωῆς ἐπιστάμεθα | οὐ γὰρ τῆς γνώσεως καρπὸς | θανατηφόρος τοῖς βροτοῖς | ἐκ σοῦ ἀνεβλάστησεν, | ἀλλὰ ζωῆς τῆς αἰδίου ἀπόλαυσις | εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν ὑμνούντων σε.*

(Θεοτοκίον κανόνος ἀναστασίμου, ἤχου α', ᾠδῆς δ', Christ - Παρὰ νίκα ς, Ἄνθολογία, σ. 233).

4) *Ξύλον, σὺ μήτηρ τοῦ Θεοῦ ζωηφόρον...*

(Δαμιανοῦ μοναχοῦ, εἰρμὸς θ' ᾠδῆς ἱαμβικοῦ κανόνος εἰς μ' μάρτυρας, Εὐστρατιάδης, Εἰρμολόγιον, σ. 256, ἀριθ. 366).

5) *Ξύλον ζωῆς χαῖρε, Δέσποινα | ἐξανθήσασα νοητὸν | ἐξ οὗ φαγόντες...*

(Αθανασίου Κωνσταντινουπόλεως νέου, κανὼν εἰς Θεοτόκον, ἤχος β', ᾠδή ς', τροπάριον β'. Εὐστρατιάδης, Θεοτοκάριον, σ. 193).

Γ') ΜΑΡΤΥΡΕΣ - ΑΓΙΟΙ

Ἱερομάρτυς Ὑπάτιος Γαγγρῶν (Μαρτίου 31)

1) *Ξύλον ζωῆς πέφυκας | καταρδευόμενος, πάνσοφε, ἐκ τῶν Γραφῶν, | ὅπερ οὐ προστρέχει τῷ καρπῷ | ὁ τῆς Ἐξας ἐχθρός.*

(Μηναῖον Μαρτίου λα').

ΞΥΛΟΝ = τὸ δέντρον τῆς ζωῆς, τῆς γνώσεως.

...καὶ ἔταξε τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.

(Γένεσις, Γ', 24).

Τὸ τρισμακάριστον ξύλον, τὸ δῶρον τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου ἐφύτευσεν ὁ Ὑψιστος.

(Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ΜΘ', 11 - 14).

Ἐὰν τοῦ ξύλου γεύσησθε, ὡσπερ θεοὶ γενήσεσθε.

(Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, Ὑμνος εἰς μ' μάρτυρας, ιδ', 9).

ΞΥΛΟΝ (= ξηρόν ξύλον)

(σταυροῦ τὸ ξύλον, ξύλον τοῦ σταυροῦ)
 ἅγιον, τίμιον, ζωηφόρον (ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου)
 τίμια ξύλα (λείψανον τοῦ σταυροῦ).

Τὸ ἐπικατάρατον δένδρον τῆς γνώσεως κατέστη φθοροποιὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐνῶ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ ἀπλῶς (Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς, ΜΔ', 5), ἐφ' οὗ ἐτάθη ὁ Χριστός, ζωηφόρον (καὶ ζωηφόρον φυτόν, πρβλ. Ρωμανός, ΜΘ', 48). Ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου κατ' ἐξοχήν ὠνομάσθη *Τίμιος Σταυρὸς* (καὶ ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, 14 Σεπτεμβρίου) (πρβλ. *Τίμια Λῶρα* ἐπὶ τῆς θείας κοινωνίας). Καὶ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα τὰ λείψανα τοῦ τεμαχισθέντος ξύλου τοῦ Κυρίου, τοῦ Τιμίου Σταυροῦ: «*Τούτω τῷ ἔτει (,ζρκ') ἀπάρας ὁ βασιλεὺς [Ἡράκλειος] ἔμα ἔαρι ἀπὸ τῆς βασιλευούσης πόλεως ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπορεύετο ἀπαγαγὼν τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα τοῦ ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν*» (Θεοφάνους, Χρονογραφία I, 328, 13-15. De Boor), καὶ: «*Ἐξελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν Ἱεροσόλοις καὶ ἀποκαταστήσας Ζαχαρίαν τὸν πατριάρχην καὶ τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα εἰς τὸν ἴδιον τόπον. . .*» (αὐτόθι, στ. 23 - 25). «*Φέροντα δὲ μέσον ἐκ τοῦ ἀγίου ξύλου, ἐν ᾧπερ ὁ δεσπότης προσηλώθη Χριστός*», Γεώργιος Ἀκροπολίτης, Χρονικὴ Συγγραφή (Heisenberg), 20,2.

Ἐγένετο δὲ χρῆσις τοῦ πληθ. ἐπειδὴ ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου δὲν ἦτο πάσσαλος ἢ κορμὸς ἀλλὰ, ὡς καὶ ἡ εἰκονογραφία ἀνέκαθεν δεικνύει, ἐκτὸς τοῦ ὀρθοῦ ξύλου ἀπετελεῖτο καὶ ἀπὸ δεῦτερον ὀριζόντιον ἡρμοσμένον ἐπὶ τοῦ πρώτου, ἐφ' οὗ καὶ ἐτάθησαν αἱ χεῖρες τοῦ Κυρίου. Ἐλέχθη δὲ ὁ Σταυρὸς ἄχραντον, θεῖον (ζωηφόρον, τίμιον) πανάγιον, πανσεβιάσιμον καὶ τρισμακάριστον ξύλον (καὶ ξύλον τῆς σταυρώσεως).

ΞΥΛΟΝ = ράβδος.

Ράβδος, συνεκδοχικῶς ὠνομάσθη ξύλον, ὡς ξυλίνη καὶ ἐκ τούτου καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς πρὸς κολασμὸν πιπτούσης ράβδου ξύλον ἐλέχθη. Πρβλ. Ἀριστοφάνους Βάτραχοι, 715¹ (*ἵνα μὴ ποτὲ κάταδυθῇ μεθύων*) ἀνευ ξύλου βαδίζων.

Παραθέτω δύο αἰνίγματα ὑποῦ ξύλον = ράβδος.

1. Θαυ. Π. Κωστάκη, Λαογραφία ΚΔ' (No. 51), 1966, σ. 139.

1) Μ. Ψελλοῦ, Τὸ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ Θαλάσῃ τοῦ Μωυσεως.
Ξύλον μὲν ἢ κλείς, ἢ δὲ κυκλῖς ὑδάτων.
Διέδρα λαγῶς καὶ κύων συνεσχέθη¹.

2) Βασιλείου Μεγαλομίτις, Αἰνίγματα
Ξύλον τὸ κλειδῶν, ὄδωρ τὸ κατηνάριον (catenarium).
Ὁ μὲν λαγῶς ἐγλύττωσεν, ὁ κυνηγὸς δ' ἐσχέθη (ἐπιάσθη)².

Ὡς πρὸς τὸ δέρειν διὰ ξύλου, πρβλ. ἔφαγε —, τοῦδωσα —, τὸν πλάκωσα στὸ —, μὲ σακάτεψε στὸ —. Ἡ καταφορά τοῦ ξύλου ἐπὶ τοῦ δερομένου εἶναι ἢ ξυλιά, ἢ ἐνέργεια δὲ λέγεται ξυλίξω (τινὰ) ἢ ξυλοφορτῶναι, καὶ τὸ ὄργανον (ἢ βέργα) ξυλόβεργα, ἢ. Καὶ ὁ δαρεὶς λέγεται ὁ ξυλισμένος³.

Ἐκτὸς τῆς ἐννοίας ξύλον = ἢ ποδοκάκη⁴, ξύλον εἰς τὴν ὀρολογίαν τῶν βυζαντινῶν φυλακῶν ἦτο κορμὸς δένδρου ἐμπεπηγμένος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐξ οὗ ἐξηρτῶντο διὰ κρίκων αἱ ἀλύσεις τῶν καταδικῶν (διὰ νὰ ἔχουν οὗτοι ποιᾶν τινα δυνατότητα κινήσεων)⁵.

ΞΥΛΟΝ = τὸ (ξύλινον) σήμαντρον.

Ἐν τοῖς περιβόλοις τῶν μονῶν εὐρίσκει τις ἐξηρητημένον ἐκ δένδρου πρὸ τοῦ καθολικοῦ τὸ σιδηροῦν σήμαντρον, δι' οὗ καλοῦνται οἱ μοναχοὶ κλπ. τῆς μονῆς ὑπηρέται εἰς ὑπηρεσίας, φαγητόν, ἀκολουθίας κλπ. Πλὴν τούτου ὁ λαοσυνάκτης καλεῖ εἰς τὰς ἀκολουθίας διὰ τοῦ ξυλίνου σημάντρον, ὅπερ κτυπᾷ ρυθμικῶς, περιφερόμενος κύκλῳ τοῦ ναοῦ ἐξωτερικῶς. Τοῦτο λέγεται ξύλον καὶ κρούειν τὸ ξύλον ἐσήμαινε τὴν κλήσιν διὰ τοῦ λαοσυνάκτου εἰς τὰς ἀκολουθίας. Διεκρίνοντο δὲ τὰ ξύλα εἰς μικρόν, μέγα καὶ τραπεζικόν. Τὸ τελευταῖον ἔκαλεῖτο καὶ ξύλον τῆς βρώσεως (= τοῦ φαγητοῦ: Κύριε, εὐλόγησον τὴν βρώσιν καὶ τὴν πόσιν. Καὶ παρὰ τῷ λαφ ἢ βρώσις εἶναι τὰ ἐδέσματα)⁶.

1. Boissonade, Anecdota, III, 1831, σ. 431.

2. Αὐτόθι, σ. 444.

3. Ψυχάρης, Μεγάλη Ρωμαϊκὴ Ἐπιστημονικὴ Γραμματικὴ, τόμος πρῶτος, 1929, σ. 36.

4. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Γ', 1949, σ. 234.

5. Αὐτόθι, σ. 233.

6. Πρβλ. Φ. Κουκουλέν, ΒΒΠ Ε', 1952, σσ. 140 - 141 ὡς καὶ Σ', 1955, σσ. 81 - 82 καὶ πίναξ Α' 2. Ἐν Κρήτῃ ... τῇ βρώσιν καὶ τὴν πόσιν, κ' ὄσσαι κάθονται καὶ τρώσι!

ΞΥΛΟΝ = πλοῖον. Ξυλοφάγος.

Ξυλίνη ἦτο ἡ εἰσβολὴ τοῦ Νῶε, ἀπολήσαν σεαυτῶ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων» (Γένεσις, Γ', 14).

Παρά Γεωργίω Ἀκροπολίτη, Χρονικὴ Συγγραφή (Heisenberg) 87, 13: ἀεφ' ἣ τυγχάνειν δρόμονας καὶ ἕτερα ξύλα τοῖς Γενουταῖς πειρατικῶν, ἐπὶ πλοῖων πειρατικῶν. Καὶ μονόξυλα (πλοῖα ἐξ ἑνὸς ξύλου κοίλου) δὲ ἦσαν τὰ ἀκάτια, ἅτινα: μονόξυλα δὲ αὐτοὶ (Βούλγαροι) προσαναγορεύουσι. Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορία σύντομος (De Boor), 56, 15. Αἰπερὶ τὴν Ρόδον νῆσαι... ὑπὸ τῶν ἐκ Στροβίλου καὶ Μιλήτου ἐξερχομένων (= ἐκπλεόντων) τρικαῦτα ξύλων παντελῶς καὶ ἄρδην ἴσ' αὐτῶν ἐφανίσθησαν (= ἠφανίσθησαν), ἐν σημειώματι 1456 - 1457¹.

Οἱ ὄροι *ξυλοκάριστον*, *ξυλοκαυρῖσι* (*Ξυλοκαυρῖσης*, ἐπίθετον), *ξυλάμμερον* εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει.

Χαρακτηριστικῶς εἰς τὸν θαλασσογράφον Ἑλληνα πεζογράφον Ἀνδρέαν Καρκαβίτσαν (Λόγια τῆς πλώρης, 1925), ὁ ὄρος *ξύλον* δηλοῖ τὸ πλεούμενο γενικῶς: *φρεσκοχτισμένο ξύλο*, σ. 177· *κωβερνήτης τοῦ ξύλου*, σ. 150· *ἀκωβερνήτα ξύλα*, σ. 94 καὶ πολλαχόθεν ἄλλαχόθεν. Μολονότι τὰ πλεούμενα ἔχουν εἰδικὰς ὀνομασίας (γολέτα, μπάρκο, καῖκι, καράβι, μπαρκομπέστια κλπ.).

Ἐπὶ τῆς σημασίας *ξύλον = πλοῖον* ἔγραψαν ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Χ. Χ. Χαριτωνίδης, Σύμμικτα κριτικά, Ἀθηνᾶ ΛΖ', 1925, σσ. 81 - 82 (παραπέμψας καὶ εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον καὶ Ἀρ. Βαλαωρίτην), ὁ Φ. Ι. Κουκουλές, Ἐκ τοῦ ναυτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, ΕΕΒΣ ΚΑ', 1951, σσ. 19 - 20 (= ΒΒΠ Ε', 1952, σ. 360), καὶ ὁ Ν. Β. Τωμαδάκης Κυπριακὰ Γράμματα Δ', (1940), σ. 513 καὶ δὴ εἰς τὸ βιβλίον μου Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Ἀρχαῖοι, 1943, σσ. 81 - 82 (ὅπόθεν καὶ οὐ ἐπαναφέρω ἐδῶ τὰ πλεῖστα τῶν λημμάτων), χωρὶς οὐδεὶς τῶν τριῶν νὰ παραπέμψῃ εἰς προηγούμενον καὶ ἐσχάτως ὁ Ἰω. Α. Θωμόπουλος, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν Γ', 1963, σ. 286, ὅπου κυρίως περὶ τῶν τοπωνυμίων *Ξυλοφᾶς - Ξυλοφάγος*.

Ὁ Κουκουλές παρέπεμψεν εἰς Γ. Ἀκροπολίτην, Χρον. συγγρ.,

1. Ἐκ σημειώσεως πατριακοῦ κώδικος. Σπ. Λάμπρος, ΝΕ Ζ', 1911, σσ. 162 - 163. Πρβλ. καὶ σημείωμα 1647, αὐτόθι, σ. 191 ἔπειτα δεῦρ' ἐξ ἑξῆς. Πρβλ. καὶ σ. 191.

I, 78, 13 (Heisenberg), MM AD 3, 79, 131, Χρονικὸν Μορέως, στ. 4539, Ἀσσίζας Κύπρου ἐν Σάθα MB 6, 46, 31, Σαχλίκην, Wagner CGr. 62, Γεωργηλάν, Ἰστ. διήγ. Βελισσ., Wagner CGr. 260 καὶ Λ. Μαχαιρᾶν, Χρ. Κύπρου, I, 80, 26. 156, 30. 170, 16 (Dawkins).

Πλὴν τῶν ἀρχαίων, ὁ Χαριτωνίδης παρέπεμψεν εἰς Ἐρωτόκριτον Β. Κορνάρου, Δ' 61, 708, Ε' 1527 καὶ Ἀρ. Βαλαωρίτην, Ἄπαντα Β', σσ. 115, 14, 20 καὶ σ. 117, 5.

Ἴδου τὰ ἰδικά μου λήμματα :

Εἰς χρονικὸν 1453 : «Τὸ αὐτὸ ἔτος Ἀπριλίου δ' ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν ὁ μέγας αὐθέντης ὁ Μεχμέτμπεης (= Μωάμεθ Β') καὶ ἀπέκλεισέ τὴν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. ἔιχε δὲ φουσσαῖα τῆς στερεᾶς ἄνδρες χιλιάδες σ' καὶ ξύλα διὰ θαλάσσης μικρὰ μεγάλα ν' (= 400 πλοῖα)». Σπ. Λάμπρου, Βραχέα Χρονικά, 1932, 9, 42-44 (σ. 18).

Εἰς τουρκικὸν ἔγγραφον ἑλληνιστὶ γεγραμμένον τῷ 1479 : «καὶ ἂν τζακισθῆ ξύλον Βενέτικον εἰς τὸν κόλπον τῆς αὐθεντίας μου» (Κ. Ν. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1869, σσ. 26-27).

Εἰς τὸν Φρ. Σκοῦφον (15' αἰών) : «τὰ ξύλα τοῦ γαληνοτάτου μας αὐθέντου» (Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος, 1922, σ. 164).

Ἐκτὸς τῶν Ἐρωτοκρίτου Δ' 61, Ε' 1527 καὶ τοῦ γλωσσαρίου τῆς μεγάλης ἐκδόσεως (Ἡράκλειον 1915, σ. 639) ἀπὸ τὸ Κρητικὸν Θέατρον, ἐσημείωσα :

καὶ ἐμᾶς, σὲ ξύλο κρητικὸ ἄρχοντας μᾶς ἐπίασα

Στάθης Α 255 (Σάθα, Κρητικὸν Θέατρον, σ. 119).

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ποιητῶν τὸν Ἄντ. Μάτεσιν :

Μὲ βία τὸ ξύλον ὥρμησε, μὲ ἀφρὸ τὸ κῦμα σχίζει

(Ἄπαντα, ἔκδ. Ζακύνθου 1881 [= 1883], σ. 69).

Τὰ θαλάσσια ξύλα τοῦ Ἄνδρ. Κάλβου (Ὁ Φιλόπατρις, στ. 80) καὶ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως εἰς τὸν Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Δ. Σολωμοῦ :

κάθε ξύλο κινδυνεύει

καὶ λιμῶνα ἀναζητεῖ

(125, 3-4, Εἰρυσκόμην, σ. 26).

ἐνθ' ὁ ποιητὴς ἐχρησιμοποίησε τὸν ὄρον καὶ ἐπὶ ξυλίνου ὄπλου (!), δηλαδὴ ροπάλου ἐκ ξύλου χρησιμοποιουμένου ἀντὶ ὄπλου :

ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια.

(44, 3, Εύρισκόμενα, σ. 10).

Παρέβηλα δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ξύλου πρὸς τὸ λατ. *rates*, ἰταλ. *legno*, ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῶν πλοίων.

Πρὸς τὸ ἀρχαῖον ξυλοκόμβη συνεδυσάσθησαν τὰ μεσαιωνικὰ ξυλοκουμπάρα, ἢ καὶ ξυλοκουμπάρι, τὸ (ἐπὶ πλοίων) περὶ ὧν ὁ Φ. Κοουκουλές, ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 21 - 22 καὶ εἶτα ὁ Δ. Βαγιακάκος, ΕΕΒΣ ΚΘ', 1959, σ. 330, εἰς ἅ, ὡς εἰς ἄλλην ξυλοκόμβην γυναῖκα, οὔτε τὸ κάλλος ἀκυνθεῖ, οὔτε τὸ σύμμετρον μέγεθος.

Ὁ δὲ Κοουκουλές (μετὰ τὸν Χαριτωνίδην, ὡς ἄνω) διέβησε καὶ περὶ τῶν ἀκρωτηρίων Καφηρέως καὶ Μαλέου ὡς ξυλογίγων, αἰτίων καταποντίσμοῦ τῶν πλοίων, ἐπικυλεσθεῖς μωρτυρίας Ἀρέθου, Ἰ. Τζέτζη, Παχυμέρη καὶ ἐκ τοῦ βίου ἁγίας Θεοκτίστης (ΕΕΒΣ ΚΑ', 1951, σσ. 19 - 20 [= ΒΒΠ Ε', 1952, σ. 360]). Ὁ Χαριτωνίδης γνωρίζων τὸ πρᾶγμα εἶχε παραπέμψει εἰς Θησαυρὸν Στεφάνου, Ε', σ. 1685 (πρβλ. Ἀθηνᾶ ΛΖ', σ. 82). Τελευταίως περὶ ξυλοφάγων ἀκρωτηρίων ὁ Ἰω. Α. Θωμόπουλος, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν Γ', 1963, σ. 287.

Ἡ δὲ καταστροφή πλοίων ἐν θαλάσῃ ἐκ τρικυμίας ξυλοχάλασι, ἢ (δημοτ.).

ΞΥΛΟΝ = ξηρός, ἄγονος.

Ἐπιθετικῶς ἐπέδωκεν ἡ λέξις: ἔμεινε ξύλο, ἔγινε ξύλο = ἐξηράνθη. Ἐξύλωσε, ἐξύλιασε (ἀπὸ τὸ κρύο). Καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναισθήτου ὡς ἐλέχθη ξύλινος νοῦς παρ' ἀρχαίους, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι εἶπον ξυλάφτης, ὁ, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀκούει, δὲν ὑπακούει δηλαδὴ καὶ νεολογικῶς ἐπὶ ἀγόνου λεξικογράφου ξυλόνοτος, ὁ¹.

ξύλα, τά, ἐν Ἀργολίδι, τὰ κέρατα τῆς αἰγός². Ἐν Κρήτῃ, ζώου³.

ξύλοσοφος καὶ ξυλοσοφία ἐλέχθησαν ἐμπαικτικῶς ἐπὶ τῶν ἀγόνως ἄγονα φιλοσοφούντων (πρβλ. καὶ ἀμπελοφιλόσοφος, ἀμπελοφιλοσοφία).

1. Σημειῶ ἐνταῦθα τὰς κοινὰς ἐκφράσεις: τοῦ ἔγινε ξύλο (= ἐπὶ ἄρρενος), ἔπαθε τελείαν στύσιν. Ξύλο ἀπελέκητο, ἐπὶ ἀμαθοῦς. Ξύλο νὰ ἴδωθ' τὰ μίτικα σάν, ἐπὶ ραβδισμοῦ ἀτελευτήτου.

2. Δ. Εὐαγγελίδης, Λαογραφία Γ', σ. 672.

3. (Ἀποκόρωνας) κατ' εὐφημισμὸν. Στέφ. Ξανθοουδίδης, Λεξικολογ. Ἀρχαῖον Ε', 1918, 292 καὶ 322.

ΞΥΛΟΝ (ἐπὶ φυτῶν).

Ἐλέχθη ἤδη ὅτι κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπέδωκεν ἡ σημασία τοῦ ξύλου = δένδρον. Ἦσαν δὲ τὰ ξύλα ἄκαρπα καὶ καρποφόρα: καὶ κύκλῳ τῆς ἐκκλησίας ἀμπελος μετὰ κήπιου καὶ ξύλων καρποφόρων, γράφεται ἐν διαθήκῃ Νυμφοδώρας ἔτους 1445¹. Μεταγενεστέρως χρήσις τῆς λέξεως ξύλου ἐπὶ δένδρου καὶ δάσους: *Ἐὶ γὰρ ἐγγύσει τοῦ βουνοῦ... | ἦσαν οἰκοῦντες ἄνθρωποι, πάντες τὰ ξύλα ταῦτα | εἶχον τινὰ κατάλυσιν, τινὰν καινοτομίαν. Καλλιμαχος καὶ Χρυσορροή, στ. 96-98 (Richard). Ἡ ἔννοια: θὰ εἶχον ἰχνη ἀπὸ τὸ ἔργον τῶν ξυλοκόπων (πρβλ. καὶ τὸν στ. 119: φοβούμεθεν τὰ ξύλα).*

Ἐπίλοιμα τῆς σημασίας ξύλον = δένδρον εἶναι ἡ δημώδης ὀνομασία διαφόρων δένδρων, θάμνων, φυτῶν δι' οὐσιαστικῶν, ὧν τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι τὸ ξύλον, οἷον: ξυλαγκάθα, ἡ (ράμνος ὁ ἔλαιοειδής)· ξυλάχραδον, τὸ (ὄχρας, δένδρον ἄγριον, Πόντος)· ξυλόβατος, ὁ (σιτλαξ ἢ τραχεῖα)· ξυλοαφάνα, ἡ (γενίστη ἢ ἀκανθόκλαδος)· ξυλόθρουμπος, ὁ (ὄνοσμα τὸ θαμνώδες)· ξυλοκερατιά, ἡ (κερωνία, χαρουπιά)· ξυλάγουρο, τὸ (εἶδος ἀγγουριοῦ)· ξυλοκολόκυθο, τὸ (εἶδος κολοκύνθης)· ξυλόχορτο, τὸ (ἐπὶ ἀχύρου) κλπ.

Ὅμοιως καὶ ὁ ὄρος ξυλοκαρπία, ἡ δηλοῦσα τὴν ἐκ τῶν δένδρων παραγωγὴν ὀπωρῶν ἢ καρπῶν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ σιτηρά), καὶ αὐτοὺς τοὺς καρπούς.

ΞΥΛΟΝ (σύνθετα - παράγωγα).**Α') ΩΣ ΠΡΩΤΟΝ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΝ**

ξυλάγγειν, τὸ (Πόντος)· ξυλάγγ' (Κοτύωρα). Ἄγγειον ξύλινον ὄπου γίνεται ἡ ἐξαγωγή βουτύρου ἀπὸ γιαούρτη ἢ γάλα (ἴδια ἀγγελάδος). Ξενοφ. Ἀκογλοῦ, Λαογραφικὰ Κοτυώρων, Ἀθήνα 1939, σ. 98. — Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 98.

ξυλαγγιάζω καὶ ξυλαγγίζω, ρ. Ἡ ἐνέργεια τῆς ἐξαγωγῆς βουτύρου μετὰ τὸ ξυλάγγειν. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 98.

1. Actes de Xéropotamou (Bompairo), 1964, 30,31-32.

ξυλαγγομάνταριν, τό. Είδος μύκητος κωνοειδοῦς καὶ κοίλου, διὰ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ *ξυλάγγειν*. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 98.

ξυλαγγοπώμιν, τό. Τὸ πάννινον πῶμα δι' οὗ σκεπάζεται τὸ δοχεῖον *ξυλάγγειν*. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 98.

ξυλάλογον, τό ἢ *ξύλιγος ὄνος*, ὁ. Παιχνίδι «τὸ ἀλογάκι». Κουκουλές, ΒΒΠ Γ', 1949, σ. 266.

ξυλάμπασας, ὁ (Πόντος). Εἶδος παιδιᾶς μὲ τὸν ἐξάεδρον ἀστράγαλον καὶ συνεκδοχικῶς ὁ ἀστράγαλος. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.

ξυλάνθρωπος, ὁ. Βλ. περαιτέρω, σ. 30, τὰ ἐπώνυμα.

ξυλάπιν, τό (Πόντος). Ξυλάπιον, εἶδος ἀχλαδιοῦ. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.

ξυλαργάστηρο, τό. Ξύλινον ἀργαστήρι (παράγκα, κατάστημα τῶν γενιτσάρων εἰς Χανιά, 1820). Ἰ. Τσίβης, Κρητικὴ Ἑστία, φύλλ. 41, 1954, σ. 11.

ξυλαρειῶ, τό. Τόπος κατεργασίας ξύλων. Πρβλ. Μ. Φιλήνταν, Γραμματικὴ Ρωμ. Γλ., § 1493 (σ. 502).

ξυλαρεῖον, τό (Πόντος). Ἀποθήκη ξύλων. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.

ξυλάριον, τό. Ὄδοντογλυφίς. Κουκουλές, ΒΒΠ Ε', 1952, σ. 177.

ξυλάρμενος, ἐπίθ. *Ξυλάρμενη γολέττα* ἢ ἔχουσα ἐπτογμένα τὰ ἴστια λόγῳ κακοκαιρίας.

ξυλάστερας καὶ **ξύλαστορας**, ὁ (Λακωνικὴ)· *ξύλο* + *στάτορας* (ὁ ἐν Κρήτῃ λυχνοστάτης λεγόμενος). Γ. Ν. Χατζιδάκης, ΜΝΕ Α', 1905, σ. 325.

ξυλάφτης, ὁ. Ὁ, ὡς ἔχων ξύλινα ὦτα, μὴ ἀκούων, ἀνυπάκουος.

ξυλάχραδον, τό. Δένδρον ἀγρίας ἀχλαδιᾶς, παραγούσης σκληρὸν καρπὸν (Πόντος). Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961 σ. 99.

ξύλάχυρον, τό (βυζαντ). Ἄχυρον. *Μηδὲ εἰς δόσιν καθέλκειν τούτους ξυλαχύρου*, ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1332 καὶ *ἀτάραχα ἐπὶ πάσης ζητήσεως... ἔτι τε καὶ τοῦ ξυλαχύρου*, ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1345. Πρβλ. Guillou, Les Archives de Saint Jean Prodrome, 1955, 26,87 καὶ 39,84.

ξύλενο, τό· **ξύλενιο**, τό. Ξύλινον. Διήγησις Βελισσαρίου, 689. Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη, ΜΝΕ Α', 1905, σ. 555.

*ξύλεϋς > **ξύλεας** (μσν.) > **ξύλας**, ὁ (καὶ ἐπώνυμα **ξύλας**, **ξύλάκης**).

Ὁ πωλῶν ξύλα (ξύλεμπορος) πρβλ. ξυλεμπορικόν, ξυλεμπορικῆ, ξυλάδικο, τό).

ξύλευω, ξυλεύομαι ρ. Κόπτω ξύλα, μεταφορ. ἐκμεταλλεύομαι τι, τινα.

ξύλη, ἡ, ξυλική (ὠλη), ξυλίν, τό. Ἡ ξυλεία. Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη ν, Ἐθνή ΚΑ', 1942, σ. 341· ὁ τῶν Σαρακηνῶν στόλος... ἐπὶ τῶν Φοίνικα παρεγένετο ναυπηγησίμης ξυλῆς κυπαρισσίνης ἔσκεν. Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως, Ἱστορία σύντομος (De Boor), 50, 15. κόπτειν ξυλίν κυπαρισσῶν. Θεοφάνης, Χρονογρ. II, 762, Λεξιλόγιον (De Boor). Ἐν Πόντῳ ξυλή, ἡ· περιεκτικῶς ἡ ξυλεία. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99. (Τσακωνιά)· ξουλή, ἡ = ξυλεία (στέγης). Θαν. Π. Κωστάκης, Τσακωνικὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ, Λαογραφία ΙΘ', 1960, σ. 281. Καὶ στραβοξύλη.

ξύλι, τό (Πόντος). Τὸ ξύλον. Γ. Ν. Χατζιδάκης, ΜΝΕ Β', 1907, σ. 136.

ξύλια, ἡ· ξυλέα, ἡ. Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη ν, ΜΝΕ Β', 1907, σ. 266. Τὸ ξύλο, τὸ δάρσιμο. Παροιμία: Ἐνα ρουπάκι (νόμισμα, πρόστιμον) ἔχει ἡ καλὴ ξυλία (τὸ γερὸ δάρσιμο), ἕνα κ' ἡ κακὴ... Γ. Πάγκαλος, Γλωσσάριον Γ', 1960, σ. 507.

ξύλιαζω, ρ. Παγώνω ἀπὸ τὸ ψύχος, ἀναισθητῶ, λιποθυμῶ. Πρβλ. ἐγύρισα ξυλιασμένος· τὰ χέρια μου ἐξύλιασανε. Βλ. καὶ Γ. Πάγκαλον, Γλωσσάριον Γ', 1960, σ. 197. (Θράκη)· ξυλοφορτώνω· πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ ἀμυγδάλων, ὅταν ὁ ἐξωτερικὸς τῶν φλοιῶδς ἀρχίζῃ σκληρυνόμενος. Σταμ. Β. Ψάλτης, Θρακικά, 1905, σ. 193.

ξύλικά, τὰ (Πόντος). Εὐλίνα σκεύη οἰκίας. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99. (Ἄγραφα)· ξυλικὰ καὶ κάρβουνα. Ξυλεία. Δ. Λουκόπουλος, Στάβουνα τοῦ Κατσαντώνη, σ. 40.

ξύλικι, τό. α') ξυλίνη ράβδος πλάστης τῶν ζυμαρικῶν τῆς οἰκιακῆς οἰκοτεχνίας. Πρβλ. Δ. Γεωργακᾶν, ΒΖ 44, 1951, σ. 154. — Γ. Πάγκαλον, Γλωσσάριον Γ', 1960, σ. 197. β') παιδικὸν παιχνίδι ποῦ παίζεται μὲ ξύλον. Πρβλ. Ἰδομενέα Παπαγρηγοράκη ν, Κρητικὴ Ἔσθια, τεύχος 65, 1956, σ. 32 (ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σημασιῶν, γνωστῶν καὶ εἰς ἐμέ). Ξυλικιῶτης Γιάννης, Ρουμελιώτης (ΙΗ' αἰ.). Πρβλ. Ἐλλην. Δημοτ. Τραγ., ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 196.

ξύλικόπιττα, ἡ. Πίττα ἀπὸ μυζήθραν κλπ. τῆς ὁποίας τὸ φύλλον

- (περιτύλιγμα) άνοιχθηκε με ξύλι. Πρβλ. Γ. Πάγκαλον, Γλωσσάριον Γ', σ. 197.
- ξυλικός**, έπ. ξυλικός καρπός: Διώνυσος γεωργοίς συμφέρει τοίς τόν ξυλικόν καρπόν γεωργοίσι, μάλιστα άμπέλοις, Άρτεμίδωρος 140, 25. Πρβλ. Φ. Κουκουλέν, Νεοελλ. λέξεων και φράσεων παλαιότερα μνεία, 1956, σ. 69.
- ξυλινός**, ό. Κατασκευαστής και πωλητής ξυλίνων, τσοκκάρων (βυζαντ). Κακώς ό Ducange ήρμήνευσε *lignarius*, δηλαδή ξυλός. Φ. Κουκουλές, ΕΕΒΣ Ε', 1928, σ. 16. Πρβλ. *Ξυλωμάκης* (έπων.) και τó έπόμενον.
- ξύλιον**, τó (έν Σύμη ξύλιον, τó). Έμβιάς ξυλίνη, τσόκκαρο. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Δ', 1951, σ. 417 και σημ. 6.
- ξύλιος**, έπίθ. ξύλιον Ιππικόν άμφισβητουμένη έννοια έν φράσει Νομοκάνονος. Κατά Κουκουλέν, ΒΒΠ Α', II, σσ. 165, 219, 220, Ιπποι (ξύλινοι) ζατρικίου.
- ξύλιτικός**, έπίθ. (Χίος). Ό ξύλιος, Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκην, ΜΝΕ Α', 1905, σ. 418.
- ξυλλαβιστέριον**, τó (Πόντος: ξύλον + συλλαβιστέριον). Ξύλιος δεικτης χρησιμοποιούμενος εις τόν συλλαβισμόν (συλλαβιστήριον) τών μικρών μαθητών. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.
- ξυλοβάρελα**, ή. Δοχείον ξύλιον πρós άντλησιν ύδατος εκ πηγής. Δ. Λουκόπουλος, Στά βουνά τοϋ Κατσαντώνη, σ. 96.
- ξυλόβολον**, τó. Κλειστός χώρος όπου έσοδιάζονται τά καυσόξυλα. Πρβλ. *ξυλοθήκη*, ή *ξυλοστάσιον*, τó. Κοραής, Άτακτα, Ε', 185, σ. 256.
- ξυλοβροχι**, τó. Καταιγισμός ξυλοδαρμοϋ.
- ξυλογαδούσα**, ή (Χίος). Ξύλον τρίγωνον λίαν χονδρόν επί τοϋ όποιου θέτουσι μεγάλα βάρη και σύρεται διά τών βοών (βωλόστυρης έν Κρήτη). Α. Γ. Παπάτης, Χιακόν Γλωσσάριον, 1888, σ. 263.
- ξυλογαϊδάρα**, ή. Ξύλιος πάγκος, τρίποδον ή άλλο όργανον άνέχον βάρος και άντέχον ώς όνος: α') γυμναστικόν όργανον. β') (Πόντος) ύποστήριγμα σκάφης. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99. γ') (Κεφαλληνία) ναυτικός όρος: τó see-saw τών Άγγλων. Π. Λορεντζάτος, Άθηνά ΚΕ', 1913, σσ. 62, 246. δ') (Κρήτη) όρος τοϋ άργαλειοϋ Π. Βαβορέας, Κρητική Έστία, άρ. 66 (1957), σ. 36. ε') (Κρήτη) ξύλιον τρίποδον

- δπου σπαθίζουν τὸ λινάρι. Γ. Πάγκαλος, Γλωσσάριον Γ', 1960, σ. 198. ζ') Μεταφορικῶς ἐπὶ γυναικὸς ὑψηλῆς καὶ ἀγαρμπῆς. **ξυλόγατα**, ἢ καὶ **ξυλόκατα**, ἢ. Ποντικοπαγίδα. Κοραῆς, "Ατακτα, Δ', 1832, σ. 448. Πρβλ. Ducange, ἐν λ., Μ. Φιλήνταν, Γραμματικὴ Ρωμ. Γλ., § 1194 (σ. 376). Ἐν Ἠπειρῷ, ἢ φάκα, παγίς ποντικῶν. Ε. Μπόγκας, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπειροῦ, Α', 1964, σ. 277. Βλ. καὶ **ξυλοκατσούλλα**.
- ξυλογέφυρο**, τό. Ευλίνη γέφυρα. Δ. Λουκόπουλος, Στά βουνὰ τοῦ Κατσαντώνη, σ. 74.
- ξυλόγλυκον**, τό. Τὸ ξυλοκέρατον, χαρούπι. Κοραῆς, "Ατακτα, Ε', 1835, σ. 256.
- ξυλόγναφος**, ἐπίθ. (Πόντος). Ὁ ξυλόγναθος! ὁ φοβούμενος νὰ ὀμιλήσῃ ἐνώπιον τρίτων. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΑ Β', 1961, σ. 99.
- ξυλογούργουρος**, ἐπίθ. (Πόντος). Ὁ ἀπαίδευτος. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΑ Β', 1961, σ. 99.
- ξυλόδεμα**, τό. α') φράκτης ξύλινος. Τοπωνύμιον Σφακίων, ὅπου καὶ κατάρα: *Νὰ παντρευτῆ πέρ' ἀπ' τὸ Ξυλόδεμα* (στὸν κάμπο, ἐπὶ ἀγάμου κόρης). β') ἱμάντωσης τοίχου διὰ ξύλου· ἢ ἐνέργεια: *ξυλόδεσι, ξυλοδεσιά*.
- ξυλοδένω**, ρ. Ξυλοδένω τὸν τοίχο, ὅπου τὸ ξύλο στερεώνει τὸ κτίσμα.
- ξυλόδεσι**, ἢ καὶ **ξυλοδεσιά**, ἢ. Ἡ ἱμάντωσης τοίχου. Πρβλ. Φ. Κοκουλέν, ΒΒΠ Δ', 1951, σ. 259, σημ. 7. Ἐν Ἠπειρῷ *ξ'λου-δισιά*. Πρβλ. Ε. Μπόγκαν, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπειροῦ, Α', 1964, σ. 277.
- ξυλοδεσία**, ἢ (Τσακωνιά). Δύο γερὰ ξύλα παράλληλα ἐπὶ τῶν ὀποίων θὰ καρφωθῆ ὁ σκελετὸς τῆς στέγης σπιτιοῦ. Θαν. Π. Κωστάκης, Τσακωνικὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ, Λαογραφία ΙΘ', 1960, σ. 280.
- ξυλοδέτης**, ὁ. Ἐπὶ φράκτου (πρβλ. *δέτης*, ὁ).
- ξυλοδεττώρος**, ὁ (Κεφαλληνία)· σκωπτικῶς ὁ τετυφωμένος (ξύλινος ἱατρός!) Πρβλ. Π. Λορεντζάτον, Ἀθηνᾶ ΙΓ', 1904, σ. 207.
- ξυλοδοσιά**, ἢ. Πρβλ. Μ. Φιλήνταν, Γραμματικὴ Ρωμ. Γλ., § 1351 (σ. 443)· *στοίβαξ*.
- ξυλόδρομος**, ὁ. Ὁ στρωμένος μὲ ξυλίνας δοκοὺς, δι' οὗ οἱ ὑλοτόμοι μεταφέρουν ξύλα. Χαράλ. Ρεμπέλης, Κονιτσιώτικα, Α', 1953, σ. 324.
- ξυλοθρίνακο**, τό. Ἐργαλεῖον τοῦ ἄλωνος, διὰ νὰ ἀναποδογυρίζουν

- τὸ κριθάρι κλπ. Ἄγαστ. Καραναστάσης, Λαογραφία
 ΙΔ', 1952, σσ. 217-218.
- ξυλοκαμάρα**, ἡ. Τὸ ξυλογέφυρον (συνήθως αἱ καμάραι εἶναι λιθίνοι).
ξυλοκάρατον, τὸ (Πόντος). Χονδρὸν καννάβινον στρώμα. Α. Α.
 Παπαδοπούλου, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.
- ξυλοκαρπία**, ἡ (Ἡπειρος). Οἱ καρποὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων ἐν
 ἀντιθέσει πρὸς τὰ σιτηρά. Χαράλ. Ρεμπέλης, Κονιτσιώτικα,
 Α', 1953, σ. 324· ξυλουκαρπιά, ἡ· οἱ ξηροὶ καρποὶ. Ε. Μπόγκας,
 Τὰ γλωσσικά ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου, Α', 1964, σ. 277. --- (Κρήτη)
ξυλοκαρπία (εἰς ἔγγραφα ιζ' αἰ. Στ. Ξανθοουδίδης, Χριστιανική
 Κρήτη Α', 1912, 34)
ξυλοκαρπιά, ἡ· ἡ κυρτοφορία τῶν
 δένδρων. Ξανθοουδίδης, αὐτόθι. Γ. Πάγκαλος, Γλωσσάριον
 Γ', 1960, σ. 98. (Χίος)· ξυλοκαρπία, ἡ· πάντα τὰ ἐν τοῖς
 περιβολοῖς κάρπιμα δένδρα πλὴν τῶν ἑσπεριδοειδῶν. Α. Γ.
 Πασπάτη, Χιακὸν Γλωσσάριον, 1888, σ. 263. (Κύμη)· Γ. Ν.
 Χατζιδάκης, ΜΝΕ Α', 1905, σ. 338, σημ. (ἀνευ σημασίας).
- ξυλόκαστρον**, τό. Ξύλινος πύργος ἐν πλοίῳ. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ
 Ε', 1952, σ. 354 καὶ Σ', 1955, σ. 129. Πρβλ. περαιτέρω, σ. 31,
 τοπωνύμια.
- ξυλοκατσούλλα**, ἡ. Μυάγρα, ξυλόγαττα. Δ. Βαγιακάκος, Λεξικογρ.
 Ἄρχεϊον Σ', 1953, 123.
- ξυλοκεραία**, ἡ. Κέρατα (ἀρχ.), κερατάρια (βυζ.) ἐπιμήκη ἢ πλάγια,
 προσαρμοζόμενα ἐπὶ τῶν ἰσθῶν τοῦ πλοίου. Φ. Κουκουλές,
 ΒΒΠ.
- ξυλόκερκος**, ὁ. Ἰππόδρομος ξύλινος (καὶ οὐχὶ θέατρον). Φ. Κουκουλέ,
 ΒΒΠ Γ', 1949, σ. 15.
- ξυλόκέφαλος**, ὁ. Ὁ ξεροκέφαλος, δύσνους, ἀγύριστο κεφάλι, βλακώδης.
 Χαράλ. Ρεμπέλης, Κονιτσιώτικα, Α', 1953, σ. 324.
- ξυλόκοκκον**, τό. Καράτι(ον). Κοραῆς, Ἄτακτα, Ε', 1835, σ. 257.
 Σπ. Λάμπρος, ΝΕ Β', 1905, σ. 229.
- ξυλοκλασία**, ἡ· ξυλοκλασίαι, αἰ. Καταρρίψεις δένδρων πρὸς ὀχύρωσιν
 ἢ περιχαράκωσιν στρατοπεδευόντων. Κοραῆς, Ἄτακτα,
 Ε', 1835, σ. 257.
- ξυλοκολόκυνθο**, τό. Ἐν Πόντῳ ξυλοκολόγκυθον (καὶ ξυλοκολόγκυθον).
 Α. Α. Παπαδοπούλου, ΙΑΠΔ Β', 1951, σ. 99.
- ξυλοκονταρία**, ἡ. Τὸ κονταροχτύπημα. Πρβλ. Φ. Κουκουλέν, ΕΕΒΣ
 ΙΓ', σ. 120 (= ΒΒΠ Γ', 1949, σσ. 145, 146). Σπ. Λάμπρον,
 ΝΕ Ε', 1908, σσ. 3-18 καὶ Σ', 1909, σσ. 492-494.

ξυλοκόπος, ό. Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη ν, 'Αθηνά ΚΒ', 1910, σ. 246 (ό κόπτων ξύλα).

ξυλοκοπώ, ρ. Πρβλ. Φ. Κουκουλέ ν, 'Αθηνά ΛΓ', 1924, σ. 275, επί τής έννοιας : καθαρίζω άγριόν χωράφιον από θάμνων (ή κοινή έννοια : δέρνω).

ξυλοκόσκινον, τό (Πόντος). Ξύλινον κόσκινον. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.

ξυλόκοττα, ή (έν Κύπρω *ξυλόκοτθα*). Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη ν, 'Αθηνά ΚΕ', 1913, σ. 280). 'Η μεκάτσα. 'Υπάρχει δέ και *ξυλόρνιθα* και *ξυλόπετεινός* και έν Κρήτη *καλόρθα* (και *σκαλόρθα*, όπου *κάλος* = *ξύλον*), *νερόκοττα*.

ξυλόκοττα, ή *σκολόπαξ* και *άσκολόπαξ*. 'Ορνις του δάσους ή εκεί νεμομένη. 'Ο Βυζάντιος έν τῷ Λεξικῷ του γράφει *ξυλόρνιθα* άνευ σημειώσεως του τόπου ένθα ούτω καλεΐται. 'Ο Κοραΐς, 'Ατακτα, Δ', 1832, σ. 364 : «πιθανόν ότι και ξυλόκοττα και ξυλόρνιθα ή κόττα ξύλον (σκόλοπα) φέρουσα». Α. Γ. Πασπάτης, Χιακόν Γλωσσάριον, 1888, σ. 264. Πρβλ. και Σπ. Λάμπρον, ΝΕ Ζ', 1911, σ. 256, όπου σημείωμα του 1813.

ξυλόκουκκα, τά. Κόκκοι χαρουπιών, χρησιμοποιούμενοι διά ζύγισμα μικρών βαρών' κεράτια, καράτια, σταθμιά. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Β', Ι, 1948, σ. 251.

ξυλοκούκκουδον, τό. Θεοφάνης, Χρονογρ. (De Boor), 283, 20' κόκκος, πυρήν καρπού, και μεταφορ. Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη ν, ΜΝΕ Β', 1907, σ. 415.

ξυλοκουμβάρα, ή, και *ξυλοκουμπάρι*, τό. Εΐδος πλοΐου.

ξυλόκουκα, ή. Σύνεργον του μπαρουτόμυλου. Δ. Λουκόπουλος, Στά βουνά του Κατσαντώνη, σ. 58.

ξυλοκουτάλα, ή. Ξύλινον κουτάλι, κοχλιάριον (κατ' αντίθεσιν προς την *σιδεροκουτάλα*).

ξυλοκράμβη, ή. Εΐδικώς επί των λαχάνων τό κουνουπίδι. Φ. Κουκουλές, ΕΕΒΣ ΙΖ', 1941, σ. 88 (= ΒΒΠ Ε', 1957, σ. 270).

ξυλοκρανεΐ, ρ. (άπροσώπως). (Κρήτη) δυσκόλως σύρεται, ως τό γλωσσίδι εις τό καντάρι (ζυγόν), έφ' ού κυριολεκτεΐται. Γ. Παγκαλός, Γλωσσάριον, Γ', 1960, σ. 198. Λέγεται και *ξυλοσύρει*.

ξυλοκρέββατον, τό. Τό κοινόν φορεΐον, ιδιόκτητον ναού, προς τοποθέτησιν των νεκρών, αντί άτομικού φερέτρου. 'Εν Ρόδω *ξελοκρέββατον* = τό ξυλοκρέββατον. Λαογραφία Κ', 1962, σ. 112.

ξυλοκρένω, ρ. ('Ηπειρος). 'Επί πυρέσσοντος ή μελλοθανάτου, παρα-

μιλῶ. Χαράλ. Ρεμπέλης, Τὰ Κονιτσιώτικα, Α', σ. 324. **ξυλολάτρης**, ἐπίθ. Ὁρθόδοξος εἰκονολάτρης, οὕτω ἀποκαλούμενος. ὑπὸ τῶν εἰκονοκλαστῶν (ὡς μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ Χριστιανοὶ ταβλόπιστοι). Κοραΐ, Ἄτακτα, Ε', 1835, σ. 257.

ξυλομάκελλον, τό (Πόντος). Μεταφορ. σκαπάνη, οἶονεὶ ξυλίνη. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.

ξυλομαχαίριος, ὁ. Βλ. περαιτέρω, σ. 31, τὰ ἐπώνυμα.

ξυλόμηλον, τό (Πόντος). Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.

ξυλομίντερον, τό (Πόντος). Εἶδος σκληροῦ ὑποστρώματος (μιντέρι). Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.

ξυλόμπροκα, ἡ (Κρήτη). Ξυλόκαρφο, ἥλος ξύλινος δι' ὑποδήματα. Φράσις σκωπτικὴ: *Ἰαργάρα μὲ ξυλόμπροκα εἰ!*

ξυλοπάνδουρον, τό. Δεσμὰ ξύλινα: *ξυλοπανδούροις σόρων τοῦς χειρωθέντας Βουλγάρους*. Θεοφάνης, Χρονογραφία (De Boor), 433, 12. Βλ. **ξυλοπέδη**.

ξυλοπάπουτσον, τό. Τὸ ξύλινον, τσόκκαρον (καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Ducange ἐν λέξει *καλαπόδιον*) κατὰ Φ. Κουκουλέν, ΒΒΠ Δ' 1951, σ. 399, σημ. 1.

ξυλοπέδη, ἡ. Ἐκ ξύλου καὶ σιδήρου δεσμὰ, *compedes*. Πρβλ. Θεοφάνους, Χρονογραφία (De Boor), 255, 6. — Κατὰ Φ. Κουκουλέν, ΒΒΠ Γ', 1949, σ. 196, ξύλον κεκαμμένον περὶ τὸν τράχηλον, ὁ κύφων τῶν ἀρχαίων.

ξυλοπελεκάς, ὁ. Πρβλ. Μ. Φιλήνταν, Γραμματικὴ Ρωμ. Γλ., § 1372 (σ. 454).

ξυλοπέραμα, τό. Πέραμα διὰ ξύλου, ἐπέχοντος θέσιν ξυλίνης γεφύρας. **ξυλοπινάκα**, ἡ. Πινάκι ἐκ ξύλου καὶ συνεκδ. ἄνθρωπος αὐτόχροημα βλάξ. Σταμ. Β. Ψάλτης, Θρακικά, 1905, σ. 193.

ξυλοπίνακας, ὁ. Ὁ πνευματικῶς ὑστερῶν, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῶν Βουλγάρων! Ε. Μπόγκας, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἑπείρου, Α', 1964, σ. 277.

ξυλοπίνακον, τό καὶ (πιθανῶς **ξυλοπινάκιον**, τό): *ξυλοπίνακα μεγάλα κ'*. Πρβλ. *Bompaigne, Actes de Xéropotamou*, 1964, 9, A 17, B 26.

ξυλοπιστόλα, ἡ (Ἑπείρος, Πόποβον). Ἡ ψεύτικη πιστόλα, ἡ πανηγυρία. Ε. Μπόγκας, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἑπείρου, Β', 1966, σ. 163.

- ξυλοπόδαρος**, ὁ. Ξυλοπόδης· ὁ ἔχων ξύλινον πόδα, εἴτε χάριν παιδιᾶς στηριζόμενος ἐπὶ ξυλίνων ποδῶν.
- ξυλοποδήματα**, τὰ. Ξύλινα, τσόκκαρα, ξυλοπάπουτσα. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Δ', 1951, σ. 419.
- ξυλόπον**, τὸ (Πόντος). Μέτρον ἐκτάσεως 100 πόντων. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΓΑΠΑ Β', 1961, σ. 99.
- ξυλόπορτα**, ἡ. Ξυλίνη θύρα μὴ συμπαγῆς, ἰδίᾳ κήπων, ἀλλῶν. Καὶ τοπωνύμιον ἐν ἐγγράφῳ ἔτους 1051 (MM AD V, 7). Πρβλ. Φ. Κουκουλέν, ΒΒΠ Β', II, 1948, σ. 79.
- ξυλοπράτης**, ὁ. Ὁ ξυλέας, πωλητὴς ἢ ζυγιστὴς ξύλων. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Β', I, 1948, σ. 207.
- ξυλοπρατική**, ἡ. Ἡ τρυτάνη. Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη ν, Ἀθηνᾶ ΚΒ', 1910, σ. 486. (Ἡ λέξις ἐν τοῖς θαύμασιν Ἁγίου Ἀρτεμίου Ἀθ. Παπ. Κεραμεύς, *Varia Graeca Sacra*, σ. 8).
- ξυλόπυργος**, ὁ. Ποιητικῶς ἐπὶ ἐλέφαντος : (κτιίζουν) καὶ ξυλοπόργους δυνατοὺς πολλὰ ὠχυρωμένους. Διήγησις Παιδιόφραστος, 910 (Wagner, C.Gr.).
- ξυλόρνηθον**, τό. Βλ. ξυλόκοττα, ἢ ξυλόρ(νι)θα, ἡ.
- ξυλοσέλλιον**, τό. Σελλίον (κάθισμα) ξύλινον. Καὶ Ἰωάννης Ξυλοσελλάς ἐπώνυμον. (Ἀνάλογος σχηματισμὸς τὸ τοπωνύμιον Κρήτης τὸ *Ποροσέλλι*).
- ξυλοσέρνει**, ρ. (ἀπροσώπως). Βλ. ξυλοκρατεῖ.
- ξυλόσκαλα**, ἡ. Ἑσωτερικὴ σκάλα ἐκ ξύλου. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Δ', 1951, σ. 266. Καὶ ὑποκοριστικῶς :
- ξυλόσκαλο**, τό. Ἄνευ τῆς σημασίας τοῦ ὑποκοριστικοῦ. Καὶ τοπωνύμιον τὸ *Ξυλόσκαλο* ἐν Κρήτῃ (Ὀμαλός, ὄροπέδιον Κυδωνίας, ὁ πόρος πρὸς Σφακιά).
- ξυλοσκευή**, ἡ. Μηχανὴ μὲ ξύλον. Πρβλ. Σπ. Λάμπρον, ΝΕ Ε', 1908, σ. 407.
- ξυλόσοφος**, ὁ καὶ ρ. ξυλοσοφῶ. Κοραῆς, Ἀτακτα, Β', 1829, σ. 268 καὶ Ε', 1835, σ. 258.
- ξυλοσπάθιν**, τό : *Ρίψε τὸ ξυλοσπάθι μου, μὴ τώρα φονευθῶμεν*. Καλλιμάχος καὶ Χρυσορρόη, στ. 570 (Pichard),
- ξυλόστεγος**, ἐπιθ. Ξυλοστεγῆς, ξυλοτάβανος : ξυλόστεγος θάλαμος, ξυλόστεγος βασιλικὴ κλπ. ὑπῆρχε δὲ ἡ ἀγία Ἀναστασία ξυλόστεγος. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως (Preger), 234, 2. Πρβλ. καὶ Φ. Κουκουλέν, ΒΒΠ Δ', 1951, σ. 275.
- ξυλοσύρτης**, ὁ. Ξύλινος σύρτης θύρας κλπ. Καὶ τοπωνύμιον.

- ξυλόσφηνα**, ἡ. Ξυλίνη σφήν. Δ. Λουκόπουλος, Στά βουνά τοῦ Κατσαντώνη, σ. 189.
- ξυλοτζίπουνο**, τό. Ἐργαλεῖον πλοκῆς περικνημίδων, στερεοῦμενον εἰς τὸ (τ)ζιπαῖνε τῆς πλεκούσης, ἄλλως *σακαρτσουνόξυλο* καὶ *τσιβουνόξυλο*.
- ξυλότρουλλος**, ἐπίθ. : Ὁ δὲ ἅγιος Μᾶρκος... *ἐκκλησία ἦν μεγάλη ξυλότρουλλος*. Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως (Preger), 277, 11. Τὸς δὲ ἁγίους Ἀποστόλους... *εἶρε δρομικὴν ἐκκλησίαν ξυλότρουλλοι*. Αὐτόθι, 286, 18.
- ξυλοτρῶκτης**, ὁ. Βυζαντ. (Φώτιος). Ὁ σκώληξ τῶν ξύλων «τερηδών, σκώληξ ξυλοτρῶκτης, οἰκῶν ἐν ξύλῳ» Κοραῆς, Ἄτακτα, Β', 1829, σ. 138.
- ξυλότυπος**, ὁ, οὐσ. Ὁ τύπος (τὸ τουπί, καλούπι) ἐκ ξύλου διὰ τὰς οἰκοδομὰς.
- ξυλοφάγας**, ὁ (Πόντος). Ἐπί σκώληκος, τσαλαπετεινοῦ, ἐργαλεῖου ρινίσματος ξύλου. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99. Βλ. ἐπόμενα.
- ξυλοφά(γ)ος**, ὁ. α') ὁ ξυλοφᾶς, ἐργαλεῖον ξυουργοῦ. Εἰς Κῶν μεγάλη λίμα μὲ χονδρὰ δόντια γιὰ νὰ ξύνουν τὰ στηλιά τῶν ἀξινῶν. Ἄ. Καραναστάσης, Λαογραφία ΙΔ', 1951, σ. 216. β') σκώληξ κατατρώγων τὰ ξύλα, ξυλοβόρος. γ') ξυλοφάγος, ξυλοφᾶς, ἐπί ἀκρωτηρίων καὶ ἀξένων ἀκτῶν ὅπου προσκρούοντα ναυαγοῦν τὰ πλοῖα (ξύλα). Πρβλ. Κ. Ἀμαντον, Γλωσσικὰ μελετήματα, 1964, σ. 492. — Π. Λορεντζᾶτον, Ἄθηνᾶ ΚΕ', 1913, σ. 241, καὶ πρόσθεν σ. 16.
- ξυλοφάης**, ὁ. Ὁ δρυοκολάπτης· ξυλοφάγης, ὁ· ξυλοφᾶγης, ὁ. Χρῆστου Γ. Γεωργίου, Τὸ γλωσσικὸν ἴδιωμα Γέρμα Καστοριάς Θεσσαλονίκη 1962, σ. 160.
- ξυλοφόρος**, ὁ. Ἐν Χίῳ εἰδικῶς ὁ κομίζων ἐκ τῶν βουνῶν ξύλα διὰ τὰς καμίνους τοῦ ἀσβέστου καὶ τὰς οἰκιακὰς τῶν κατοικῶν ἀνάγκας Πασπάτης, Χιακὸν Γλωσσάριον, σ. 264. Ἐν Κύπρῳ: ξυροφόρος. Ν. Κονομηῆς, Λαογραφία Κ', 1962, σ. 402.
- ξυλοφωτιά**, ἡ ξυλοφουτιά (Ἡπειρος). Ἡ ἐκ προστριβῆς δύο ξύλων (καὶ οὐχὶ διὰ πυρείων) προελθοῦσα φωτιά. Ε. Μπόγκασι, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου, Α', 1964, σ. 279. Περὶ τῆς μαγικῆς τῆς ἐννοίας πρβλ. Γ. Α. Μέγαν, Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου Ἀκ. Ἀθηνῶν Ε' - ζ' (1943-1944) 31, 46-47.

- ξυλοχάλασι**, ἢ. Ἡ καταστροφή πλοίων, ναυάγιον. Πρβλ. Π. Λορεντζάτον, Ἀθηνᾶ ΚΕ', 1913, σ. 241.
- ξυλόχορτον**, τὸ (Πόντος). Εἶδος φυτοῦ. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 99.
- ξυλόχτενο**, τὸ. Τὸ ξύλινον χτένι τοῦ ἀργαλειοῦ. Δ. Λουκόπουλος, Στὰ βουνά τοῦ Κατσαντώνη, σ. 113. Ἐν Ἠπείρῳ ξ'λόχτινον. Ε. Μπόγκας, Τὰ γλωσσικά ἰδιώματα τῆς Ἠπείρου, Α', 1964, σ. 277. Μέρος τοῦ ἀργαλειοῦ (λάκκου) ἐν ᾧ περιέχεται τὸ χτένι, δι' οὗ διέρχονται οἱ στήμονες. Σταμ. Β. Ψάλτης, Θρακικά, 1905, σ. 193,
- ξυλόχτιστος**, ἐπίθ. Νεολογισμὸς λογοτεχνικός: *ξυλόχτιστες ἐλίδες*. Α. Καρκαβίτσα, Λόγια τῆς πλώρης, 1925, σ. 19.
- ξυλοχωράτες**, ὁ (Πόντος). Ὁ ξυλοχωριάτης, ἀγροῖκος τὴν συμπεριφορὰν ἢ ὁμιλίαν. Α. Α. Παπαδόπουλος, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 100.
- ξυλώνω ρ.** (Πόντος). Κτίζω μὲ ξύλα. Ἐπὶ ὀφθαλμῶν, κοιτάζω ἀτενῶς. Ἀμεταβάτως, παγώνω ἀπὸ ψύχος. Α. Α. Παπαδόπουλου, ΙΑΠΔ Β', 1961, σ. 100. (Ἠπειρος)· ἐκχερσώνω. Πρβλ. Κ. Δ. Στεργιόπουλον, Ἠπειρωτικά Χρονικά Η', 1933, 1934), βλ. καὶ τοπωνύμιον τὰ *Ξυλώματα* (= χέρσα!).
- ξύλωσις**, ἢ. Ἔργασία ἐπὶ ἢ διὰ ξύλου, οἷον ξυλοδεσιά, ἐπένδυσις, θυρώματα, πατώματα.

Β') ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΝ

Δὲν εἶναι πρόθεσις μου νὰ ἐξετάσω τὸ θέμα ἐν πλάτει (στεροῦμαι ἄλλωστε καὶ βοηθήματος - ἀρχείου). Θὰ προβῶ μόνον εἰς γενικάς τινας παρατηρήσεις.

Ὡς δεύτερον συνθετικὸν ἡ λέξις ξύλον διατηρεῖ τὴν ἔννοιαν: α') τοῦ δένδρου: *θαλασσόξυλα*, τὰ¹ (ἐπὶ θαλασσίῳ δένδρῳ καὶ εἶτα τοῦ ἐξ αὐτοῦ ξύλου), *χλωρόξυλα*, τὰ². β') τοῦ ξηροῦ ἀκατεργάστου ξύλου (ὅτε τὸ πρῶτον συνθετικὸν δηλοῖ τὸ δένδρον ἢ τὸν θάμνον), καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς ποιότητος ξυλείας ἐπίπλων, σκευῶν κλπ.: *ἀγριελλόξυλα*, *βελανιδόξυλο*, *ἐλιόξυλο*, *κυπαρισσόξυλο*, *λινδόξυλο*³, *μουρονόξυλο*,

1. Ἀ. Καρκαβίτσα, Λόγια τῆς πλώρης, 1952, σ. 293.

2. Αὐτόθι, σ. 203.

3. Καὶ ἐπίθετον *Λινοξυλάκης*.

πενκάξυλο, πλατανόξυλο, πορνισιάξυλο, τριανταφυλλάξυλο¹. γ') τοῦ κατεργασμένου ξύλου δι' οὗ ἐγένοντο ὄργανα : ἄξιναρόξυλο², ἐρμύξυλον, τὸ (= βαμβάκι)³, καρκεκλόξυλο (= καρκεκλοπόδαρο), κερύξυλο, τὸ (ἐργαλεῖον διὰ τὸ λιώσιμο τοῦ μελιτοῦ)⁴, κοιριτινόξυλο (ἐξ οὗ κρέμνεται ἡ κουρτίνα, τὸ παραπέτασμα), λαμπτόξυλο (δι' οὗ ἐκαθαρίζετο τὸ γυαλί τῆς λάμπας τοῦ κεντρελαίου), μωτροξυλα, τὰ (Χίος⁵, τὰ ξύλα ἐφ' ὧν ἐρείδεται καὶ περιστρέφεται ἡ στέγη τοῦ ἀνεμομύλου, ἡ καλουμένη σ κ έ π α σ η), μετόξυλο (τοῦ ἀργαλειοῦ), ντα(γ)ινλίξυλο, τὸ (ξύλο γιὰ τὸ καίξιμο τοῦ νταουλιού⁶, μουσικοῦ λαϊκοῦ ὄργανου), πατητηρόξυλο (τοῦ ἀργαλειοῦ)⁷, πλυτόξυλο (ὁ κόπανος τοῦ πλυσιματος)⁸, σκαπόξυλο (ἐπὶ σιρῶθρου), σπιρτόξυλο (πυρρίων), τηλεγραφόξυλο (τηλεγράφων καὶ τηλεφώνων), φουρνόξυλο (δι' οὗ συμπαίνεται ὁ φούρνος, ἀλλὰ καὶ φουρνόξυλα, τὰ κειόμενα ἐν αὐτῷ), φουριόξυλο, τὸ (ξύλινον πτόον τοῦ ἄλωνιοῦ).

Εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ δηλωθῇ καὶ α') τὸ μέγεθος : θεόξυλο (Κύθνος)⁹, κοντόξυλο. β') τὸ χροῖμα : ἀσπρόξυλο, λευκόξυλο, χρυσιόξυλο. γ') ὁ προορισμός : διαλόξυλο, κινιστόξυλο, φουρνόξυλο, φωτόξυλο (γιὰ φωτιά). δ') μετφορικῶς ἐπὶ ἠθικῆς σημισίας : στραψόξυλο (ὁ ἀπροσάρμοστος, στραψοξυλιά, ἡ κακὴ πράξις), βρομιόξυλο (ἐργαζέσθαι β ρ ο μ ό ξ υ λ ο = ἐδάρη ἀνηλεῶς). ε') ἡ ἐνέργεια ἢ ἰδιότης : δουρτισμός αὐτόξυλος (τοῦ δόρατος ἔχοντος ξυλίνην καὶ οὐχὶ σιδηρῶν αἰχμῆν¹⁰). ς') ἐπὶ χρήσεως καὶ κατασκευῆς : ἀκαξόξυλο, τὸ (Κρήτη) μικρὸν ξύλον ραβδωτὸν μὲ ἐντομὴν εἰς τὸ μέσον, ἔνυ χρησιμεύει διὰ ν' ἀποφράσῃ ὀπήν τοῦ ἄσκοῦ. Καὶ ἐπώνυμον Ἰασκόξυλος > -άκης (Τυμπάκι Μεσαυρῆς)¹¹, λιθοξυλόκτηιστος (ὁ κατασκευασμένος ἐκ ξύλου

1. Εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ εἴπωμεν ἐπὶ προελείσεως ξύλου : βελανιδιά, βρομοξυλιά, ἐλιά, κωνιδιά, καττανιά, κωνοξυλιά, ὄξυλιά, μορνιά, οὐδέποτε δὲ ὀξυόξυλο, ἢ βρομιόξυλο, ἢ κωνοξυλιά!

2. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Ε', 1952, σ. 269.

3. Κοραῆ, Ἄτακτα, Β', 1829, σ. 45.

4. Ἀ. ν. Γ. Βρόντης, Λεωγραφία ΒΒ', σ. 206 (ὄπου καὶ ἡ εἰκόνη).

5. Ἀ. Γ. Πασπάτης, Χιακὸν Γλωσσάριον, 1888, σσ. 226 - 227.

6. Εἰκὼν καὶ περιγραφή ὑπὸ Κ. Σ. Κώνστα, Λεωγραφία ΚΘ', 1960, σ. 352.

7. Π. Βαβουλές, Κρητικὴ Ἔστις, ἀρ. 66 (1957), σ. 36.

8. Δ. Λουκόπουλος, Στὰ βουνά τοῦ Κατταντιῶνη, σ. 74, στήμ. 1.

9. Δ. Γεωργακάς, Ἀθηνᾶ ΜΤ', 1935, σ. 126. Ἐπὶ ἐπιγραφῆς.

10. Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ Γ', 1949, σ. 147.

11. Στέφ. Ξανθοῦδίδης, Λεξικογρ. Ἀρχεῖον ΜΝΙΕ Ε', 1918, 109.

καὶ λίθου)¹, *μονόξυλος* (ἀκάτια μονόξυλα καὶ ἡ μονὴ τοῦ Μονοξυλίτου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὡς ἐπικοινωνοῦσα διὰ μονοξύλου², καὶ σόγξυλος, ἐπίθ. ἐπὶ πλοίου (πρασγάδες σόγξυλες, σκούνα σόγξυλη³, ἐπὶ τῶν ὀλοσώμως κατεσκευασμένων ἢ βυθιζομένων), σόξυλος, ἐπίθ. (ἔμενε σόξυλος, ἐπὶ τοῦ ἐπὶ ἀδοκῆτῳ θεάματι ἢ ἀκούσματι ἐκπλαττομένου). (Ἄ)πόξυλος, ἐπίθ. (Κύπρος)⁴ ὁ γινόμενος ξηρὸς ὡς ξύλον κατάξηρος, πάντοτε (μεταφορικῶς «πιασμένος» καὶ ἀποξυλῶναι, ρ., ἀποξυλωμένος, ὁ. Ἀπολιθοτέος)⁵ (Κρήτη) ὁ αἰδήμων, ἀτολμος. Ἀπόξυλο, τὸ (Μάνη) τὸ ἀποδαύλι (ὑπόλειμμα καυσοξύλου). Ἀποξυλάδα, ἡ (Σύμη) τὰ ἐπὶ πλεόν κτυπήματα τὰ διδόμενα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ξυλοκοπήματος⁶. Ἀποξυλάδες, οἱ λειψανονξύλου (ὑπόλειμμα ἀχύρου;) ⁷.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Ἄγριλόξυλο, τὸ	(ἰ)πόξυλο(ν), τὸ
ἀγριλόξυλο, τὸ	ἀπόξυλος, ὁ
ἀγριόξυλο, τὸ	ἀρχοντόξυλο, τὸ
ἀξιναρόξυλο, τὸ	ἀσπρόξυλο, τὸ
ἀξυλοκάπητος, ὁ	αὐτόξυλα (δόρατα), τὰ
ἀποξυλάδα, ἡ	αὐτόξυλος (δορατισμός), ὁ
ἀποξυλάδες, οἱ	
ἀποξυλαίνω, ρ.	Βελανιδόξυλο, τὸ
ἀποξυλαμός, ὁ	Βόξυλο, τὸ ⁸
ἀποξυλιά, ἡ	βρομοξυλιά, ἡ· βρομόξυλο, τὸ
ἀποξύλιασμα, τὸ	
ἀποξυλόκαιρος, ὁ	Δαυλόξυλο, τὸ

1. Κουκουλές, ΒΒΠ Δ', 1951, σ. 259.

2. Σπ. Λάμπρος, ΝΕ Θ', 1912, σ. 223, καὶ ὁ ἐν αὐτῇ παραγόμενος οἶνος *μονοξυλίτης*.

3. Α. Καρκαβίτσας, Λόγια τῆς πλώρης, 1925, σσ. 32, 229.

4. Ν. Κονομηές, Λαογραφία Κ', 1962, σ. 403.

5. Κοραή, Ἄτακτα, Β', 1829, σ. 61. Ἀ. Πασπάτη, Χιακὸν Γλωσσάριον, σσ. 85 - 86.

6. Ἱστορ. Λεξικὸν Ἑλλ. Γλ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Β', 1939, 544 δ.

7. Ἰ. Βογιατζίδης, Λεξικογρ. Ἀρχεῖον ΜΝΕ Ε', 1918, 162, ἀνευ ἐρμηνεύματος.

8. Παναγία στὸ Βόξυλο ἐν Νάξῳ, ΕΕΚΜ Σ', 1967, σ. 569.

*Ελέ, ελιά, ἢ (ἐ)λιόξυλο, τὸ
ἐλιόξυλον, τὸ

Θαλασσόξυλο, τὸ
θεόξυλο, τὸ

Καρεκλόξυλο, τὸ
καρεκλιά, ἢ καρεκλιόξυλο, τὸ
καστανιά, ἢ καστανόξυλο, τὸ
καυρόξυλο, τὸ
κερόξυλο, τὸ
κετρινόξυλο, τὸ
κληματιόξυλο, τὸ
κοιταρόξυλο, τὸ
κοιτόξυλο, τὸ
κουρινόξυλο, τὸ
κουφοξυλιά, ἢ κουφόξυλο, τὸ

Λαμπόξυλο, τὸ
λεοκόξυλο, τὸ
λιθοξυλόκετιστος, ἐπίθ.
λινόξυλο, τὸ

Μαγιόξυλο, τὸ
μαντιρόξυλα, τὰ
μαυρόξυλο, τὸ
μιτόξυλο, τὸ
μονοξυλόκτης, ὁ
μονόξυλον, τὸ
μουρ(ν)ιά, ἢ μουρνόξυλο, τὸ

ντα(γ)ουλόξυλο, τὸ

Οἰξιά, ἢ

Πατητηρόξυλο, τὸ
πατόξυλο, τὸ
πευκόξυλο, τὸ
πλατανόξυλο, τὸ
πλουτόξυλο, τὸ
πυνηρωτόξυλο, τὸ

Σιανθόξυλο, τὸ
σπατόξυλο, τὸ
σιδερόξυλο, τὸ
σκαρτασινόξυλο, τὸ
σκοιπόξυλο, τὸ
σομποξυλο, τὸ
σπιτόξυλο, τὸ
στραψόξυλή, ἢ¹
στραψόξυλοι, ἢ στραψόξυλο, τὸ
σύξυλος, ἐπίθ.
σύξυλος, ἐπίθ.

Ταμπουρόξυλο, τὸ
Τευτόξυλο, τὸ (τοπιον, Τριφυλ-
λας)²

τηλεγρυμιάξυλο, τὸ
τριανταφυλλόξυλο, τὸ
τσιβιονόξυλο, τὰ

Φουρνόξυλο, τὸ
φτυαρόξυλο, τὸ

Χλιορόξυλο, τὰ
χρυσόξυλο, τὸ

1. MM AD 6, 52, ἐπὶ ξυλείας μὴ εὐθείας, ἀκιταλλήλου διὰ δοκαίης κλπ.

2. Δ. Γ' ε ω ρ γ α κ β ζ, Ἄρχαιον Θρακικὸν Λαογραφικὸν καὶ Ἱστορικὸν
Ἑθνομυθ. Β' (1935 - 1936), σ. 99.

Γ) ΕΠΩΝΥΜΑ

Ἀσκαξυλίας.	Ευλικιώτης.
Ἀσκαξύλος.	Ευλινάκης.
Ευλιάκης.	Ευλογαλλῆς (μεσαιων.).
Ευλίνοθρωπιος ¹ .	Ευλομαχαίριος ⁴ .
Ευλᾶς (Χίος) ² .	Ευλιόρης.
Ευλικιάκης ³ .	Λινοξυλίας.

Δ') ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ⁵

- Εύλια, τὰ (ὄρμος νοτ. τῆς Κορησσίας ⁶, Ἀττική).
- Ευλιᾶδες, οἱ.
- Ευλιάδια, τὰ (Ἀστυπάλαια) ⁷.
- Ευλαδιανά, τὰ.
- Εύλια ξερά (μονὴ Ξηρῶν ξύλων ἐν Ἀνατολικῇ Κρήτῃ).
- Ευλέας, ὁ (Κύπρος· διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ξύλων) ⁸.
- Ευλῆς, τῆς (ὄρμος Λακωνικοῦ κόλπου).
- Ευλί, τὸ (ἀκρωτήριο Πελοποννήσου, Ἐλαφονήσου).
- Ευλιᾶτο, τὸ (χωριὸν Κύπρου).
- Ευλικί, τὰ.
- Ευλικοί, οἱ (χωριὸν Λοκρίδος).
- Ευλίνη, ἡ (ἄρχ. γεωγρ. ὄρμος Καππαδοκίας καὶ πόλις).
- Μονοξυλίνου μονὴ (ἐν Ἁγίῳ Ὄρει) ⁹.
- Ευλογυϊδίμα, ἡ (χωριὸν Δωριδος, νῦν Καλλιθέα).
- Ευλογανή, ἡ.
- Ευλόδεμα, τὸ (Σφακιὰ Κρήτης).

1. *Ευλίνοθρωπιος Θεόδωρος*, ἱερέας ἐν Λακωνικῇ. ΝΕ Γ', 1906, σ. 225.

2. Καὶ Μύκονος (1812) ΕΜΑΛΛ Δ', 1952, 75.

3. Χριστιανικὴ Κρήτη, Α, 1912, 475.

4. *Ευλομαχαίριος Νικόλαος*. ΝΕ Η', 1911, σ. 168.

5. Ἐχρησιμοποιήθη καὶ τὸ Λεξικὸν Δήμων, Κοινοτήτων καὶ Οἰκισμῶν τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1963, σσ. 108, 268. Βλέπε περαιτέρω καὶ Ἐπίμετρον.

6. Ἰ. Α. Θωμόπουλος, ΕΕΚΜ Γ', 1963, σ. 285. Ἰ. Σαρρῆς, Ἀθηνᾶ Μ', 1928, σ. 145.

7. Αὐτόθι.

8. Πρβλ. Γ. Ν. Χατζιδάκη, ΜΝΕ Β', 1907, σ. 275.

9. ΝΕ Θ', 1912, σ. 223.

- Ξυλοκαμάρια, ἡ.
 Ξυλόκαστρον, τὸ (Κορινθίας κλπ.).
 Ξυλοκάστρον Μονὴ (1035)¹.
 Ξυλοκέρα, ἡ.
 Ξυλοκερατέα, ἡ (Κιλίκης).
 Ξυλοκερατῖδι, τὸ (Λμοργός).
 Ξυλοκίριζα, ἡ².
 Ξυλοπί, τοῦ (Μονὸδριον Πηλίου)³.
 Ξυλοπαράτες, ὁ (Σκῆρος)⁴.
 Ξυλοπάρσι, τὸ (Μάτιμος)⁵.
 Ξυλοπαράουικον, τό.
 Ξυλοπέριμα, τό.
 Ξυλόπουλις, ἡ (ἀρχ. Μακεδ., πολίχνη Λαγκαδᾶ).
 Ξυλόπουρτι, ἡ (ἢ Ξυλόκερκας Κωνσταντινουπόλεως, Τοπωνύμιον καὶ ὄνομα ποταμοῦ ἐν Ἑπείρῳ)⁶.
 Ξυλορίχτης, ὁ (Πήλιον)⁷.
 Ξυλόσκαλο, τὸ (Ὀμαλὸς Κυθωνίας· ὁ πόρος πρὸς τὰ Σφακιά).
 Ξυλοσίρτης, ὁ. (Βουνὸν πλησίον τοῦ χωρίου Βέρσαι (Χίου), ἄλλοτε κατάφυτον μὲ πύκας καὶ κέδρους)⁸, Ἰκαρίου).
 Ξύλοτρον, τὸ (χωρίον Νιγρίτης).
 Ξυλοψηγᾶ, τοῦ (μονὴ Ἁγίου Ὀρους· Ρώσιον, μαρτυρίαι ἐγγράφων 1142, 1169)⁹.
 Ξυλοψήγος, ὁ ἢ Ξυλοψήγον, τοῦ (χωρ. ΝΑ Κύπρου, παρ' ἄξενον ὄρμον).
 Ξυλοχώριον, τὸ (Γρίκαλα).
 Ξυλώματα, τὰ (Ἑπείρος)¹⁰.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΛΑΚΗΣ

1. Θεόφιλος μοναχὸς καὶ ἡγουμένως τῆς μονῆς τοῦ Ξυλοκάστρου ἀπογράφεται. Rouillard et Collomp, Actes de Lavra I, 1937, 24, 37.

2. Συνοικισμὸς ἀνατολικῶς Πενταλικῶς Περσῆ. Π. Φουρίκη ν. Ἀθηνᾶ ΜΑ', 1929, σ. 147 (καὶ Ἰω. Σαρρή ν. αὐτόθι Μ', 1928, σ. 145).

3. Ν. Γ. Γιαννόπουλος, ΕΕΒΣ Β', 1925, σ. 237.

4. Μ. Δέφνερ. Λαογραφία Θ', σ. 588.

5. Π. Κρητικὸς. Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον Α', 1955, σ. 105 καὶ Δ', 1963, σ. 49.

6. Ἑπαιρωτικὰ Χρονικὰ Γ', 1928, σ. 326.

7. Θωμόπουλος, ΕΕΚΜ Γ', 1963, σ. 287.

8. Α. Παπάτη, Χιακὸν Γλωσσάριον, 1888, σ. 264.

9. Εὐλόγιος Κουρίλας, ΕΕΒΣ Η', 1931, σσ. 79, 80 καὶ Actes de Lavra I, 1937, 18 σημ.

10. Ἑπαιρωτικὰ Χρονικὰ Η', 1933, σ. 134 (Φορτέσι Καστανοχωρίων).

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ¹

Συλαγγούρι, τὸ (λόφος).

Συλάγκαδο, τὸ (ρεματιά).

Συλαδιανά, τὰ (συνοικισμός).

Συλακόρημα, ἡ (κλιτύς).

Συλάρη τὸ λαγκό, στοῦ — (ρεματιά).

Συλάρι, στοῦ — (παραλιακή ἔκτασις).

Συλάρια, στὰ — (ὄρεινὴ περιοχή).

Συλά, στοῦ — καὶ Συλά, ἡ Συκιά (πεδιάς).

Συλάης, στήν κορυφή τῆς — (κορυφή ὄρους).

Σύλικας, ὁ (ἄγροί).

Συλικιάς, ὁ (πεδιάς, ἐλαῖαι).

Σύλο, στοῦ — (καί : στοῦ Ροῦσα ξύλο, στοῦ κάτω ξύλο, στοῦ ξερῶ ξύλο, στὰ ξερὰ ξύλα)².

Συλόβρουσι, ἡ (ρεματιά).

Συλογαῖδιάρα, ἡ (ἀγροτική περιοχή εἰς Γδόχια).

Συλοδέματα, στὰ — (ὕψηνεμος λόφος).

Συλοδέτες, στισοὶ — (κλιτύς).

Συλοκαμάρα, ἡ (ρύαξ, μετόχι)· Συλοκαμάρες, οἱ (πεδιάς).

Συλόκαμπος, ὁ (ὄρεινὴ τοποθεσία, ἐλαῖαι).

Συλόκατα, ἡ (λόφος).

Συλοκεραδιά, ἡ (πεδιάς, κάμπος, γήλοφος).

Συλοκερατέ, ἡ (πεδιάς, ἐλαιῶν, λοφώδης ἔκτασις).

Συλοκερατιά, ἡ (ἀντέρεισμα, κλιτύς ὄρους).

Συλοκερατίδι, τὸ (κλιτύς).

Συλοκόπες, ἀνάρθρους (τοποθεσία ἐπὶ τῆς Ἰδῆς, Φουρφουράς).

1. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀνωτέρω μελέτης εὑρεθεὶς τὴν 24-9-68 εἰς Ἱεράκλειον Κρήτης, παρεκάλεσα τὸν πρόεδρον τῆς ΕΚΙΜ κ. Μενέλαον Παρλαμᾶν νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἴδω τὸ ἀρχεῖον Κρητικῶν τοπωνυμίων, ὡς συντάξεν ἢ ἐν λόγῳ Ἑταιρεία. Ἐπὶ τῇ βίασει τῶν σχετικῶν δελτίων, παραλειφθέντων σχεδὸν πάντοτε τῶν χωρίων καὶ ἐπαρχιῶν ὅπου ταῦτα συναντῶνται, συνέταξα τὸν ἐπόμενον πίνακα κρητικῶν τοπωνυμίων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸ ξύλον. Τὴν ΕΚΙΜ καὶ τὸν πρόεδρον αὐτῆς εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

2. Ὁ Π. Φουρῆκης, Ἰθηνᾶ ΜΑ', 1929, σ. 147 ἠμφεσβήτησε τὴν ὑπαρξίν τοπωνυμίων Σύλο, τὸ, Σύλα, τὰ, προφανῶς παραβλέπων τὴν σημασίαν τοῦ ξύλου ἢ γλωσσὸν δένδρον!

Ξυλοκοπές, οί (κλιτύς, δάσος και έκτασις καλλιεργημένη).

Ξυλόκορτα, ή (περιοχή με γηλόφους, Όρνές).

Ξυλόμαντρα, ή (λόφος).

Ξυλομαχαίρης, ό, στοδ --- (λόφος).

Ξυλομαχαίρι, τό, Ξυλομαχαίρια, τά (κορυφή, πεδιάς).

Ξυλόκορτα, ή, στην --- (πολλαχού, επί κοιλάδος, έλαιοφύτου, πεδιάδος, κλιτύς, άγριάδος, άγροδ, περιβολίου, κήπου, έλαιώνος κλπ.).

Ξυλοπορτάκι, τό (λόφος).

Ξυλοπορτί, τό (πεδιάς).

Ξυλοσκιάλι, τό (πηγή).

Ξυλόσκαλο, τό (φάρυγξ, κρημνός κλπ.).

Ξυλόσπιτο, τό, Ξυλόσπιτα, τά.

Ξυλοστέ, άνάρθρωσ· ή (;) (κοιλάς, λόφος).

Ξυλότουρκος, ό (πεδιάς).

Ξυλόυρη, τό μετόχι, στοδ --- (άμπελος)· στών Ξυλόυριδω τό Μύλο (μύλος).

Ξυλοφάραγγο, στοδ --- (φάρυγξ).

Ξυλοφάρος, ό, στοδ --- (κλιτύς, καλλιεργημένη κλιτύς).

Ξυλοχαρρακιās, ό (λόφος με δρυς).

N. B. T.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ὅτι καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν ξύλο(ν) = πλοῖον, οὐ μόνον ἐκ πορτολάνων καὶ συγγραφέων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐγγράφων ἠ' αἰ. : (1 Σεπτ. «ἔχοντες ἓνα ξύλο ἦγον μίαν βάρκα»¹ καὶ (19 Σεπτ. 1706) «εἶχε δώκει τὸ μερικὸν του τὸ ξύλο τοῦ ἀνωθεν...»², «τὸ δὲ ξύλο, ἦγον τὸ πλεῖθικον» (27 Σεπτεμβρίου 1509)³ καὶ ἀλλαχόθεν.

Ξύλα = πατερίτσες, ἐπὶ χωλοῦ : «Βλέπω κινούμενον ἄνθρωπον τοῖς ποσὶ μὲν ἐν δ' ὕλῳ, δυσὶ δὲ ξύλοισι ἃ κατέχων ὑπὸ τοὺς ὤμους αὐτὸς μὲν ἐπὶ τούτων ἀνεῖχε τὸ σῶμα, ἄμφω δὲ φερομένω τῷ σκέλει τὴν πορείαν ἐπλήρου»⁴ καὶ «στένων δ' ὁ δυστυχῆς ἠναγκάζετο πυκνὰ κωπεῖν τὰ ξύλινα κῶλα»⁵.

Διάκρισις ξηροῦ καὶ χλωροῦ ξύλου : «Ὅκ ἀνεύλογον εἶ ἐν τῷ ξηρῷ ξύλῳ τοιαῦτα τετόλμηται, ὅτε ἐν τῷ ὑγρῷ κατεπράχθη καινότερα»⁶.

Ξυλή, ἡ = ξυλεία τοῦ σπιτιοῦ, στέγης κλπ. ἐκ νοταριακῶν ἐγγράφων ἐκ Παξῶν : «μὲ πάσης λογῆς φονταμέντο, ὅπου νὰ ἔχη τὸ αὐτὸ λητριβεῖο μέσα, ἦγον τὸς πάργους, κεραμίδια, ξυλή... καὶ λιθάρια» (15 Ἰανουαρίου 1696)⁷, «καὶ διὰ τὸ κτίσμα τοῦ ἀνωθεν ὀσπιτίου... πάσης λογῆς ξυλή, τάβλες, καρφιὰ» (5 Δεκεμβρίου 1713)⁸. Ὁμοίως ἐξ Ἀργοστολίου Κεφαλληνίας : «τηρέξαντες καταλεπτῶς τὴν ξυλή καὶ κάρφωσι τοῦ αὐτοῦ σπιτιοῦ τὴν ἐξετίμωσαν μὲ φόβον Θεοῦ...», «ὡς ξετιμωτῆς τῆς ξυλής» (3 Νοεμβρίου 1726)⁹. Εἰς ἄλλο (18 Νοεμβρίου 1733) : «καὶ τὴν ξυλή, ὡς καθὼς

1. Γ. Πετροπούλου, Νοταριακαὶ Πράξεις Παξῶν, Ἀθῆναι 1958 σ. 197, ἔγγρ. 299, 1.

2. Αὐτόθι σ. 198 (ἔγγραφον 300,2).

3. Δ. Βαγιακάκος, Μελισσηνοὶ - Κοντόσταβλοι, σ. 146

4. Δ. Κυδώνης ἐπιστ. 5 (Loenertz), 106 - 108.

5. Αὐτόθι 5, 112 - 113.

6. Μιχαήλ Χωνιάτης, Ἐπιστολὴ 10' (Λάμπρος, II, 25, 13-14).

7. Γ. Πετροπούλου, Νοταριακαὶ Πράξεις Παξῶν, Ἀθῆναι 1958 σ. 149 (ἔγγρ. 235,3).

8. Αὐτόθι σ. 211 (ἔγγραφον 322).

9. Γ. Πετροπούλου, Νοταριακαὶ Πράξεις Ἀργοστολίου, Ἀθῆναι 1962, 149 - 150 (ἔγγραφον Α 131, 100, 102' πρβλ. καὶ Α 131, 102). Ξετιμωτῆς ὁ ἐκτιμητής.

εὑρίσκεται»¹. Εἰς ἄλλο (24 Ὀκτωβρίου 1731) : «καὶ ἐξετίμισαν (οἱ μαραγκοὶ) ὄλην τὴν ξυλικήν τοῦ σπιτιοῦ ἀπάνου καὶ κίτου δουκῆτα... ν^ο 615»², «ἐξώθεν ἀπὸ τὴν ἄνωθεν ξυλικήν» (ξύλειαν διὰ τὴν κατασκευὴν βάρκας) ἐν συμβολαῶι Ζακύνθου, 12 Ὀκτωβρίου 1699)³.

Εἰς τὰ ἐκ τοῦ ξύλου σύνθετα προσθετέα :

ξύλοκικκιά, τὰ (Πελοπόννησος)· κικκιά, κοίλωμα μικρὸν ἢ μέγα ἐπὶ (λίθου καὶ ἐν προκειμένῳ ἐπὶ) ξύλου⁴.

ματσόξυλο, τὸ (*Ἄνδρος) = ματσόξυλο⁵.

Ἐπώνυμον : (ἔτους 1538) Καλοξυλίτης, ὁ⁶.

Τοπὸνύμια : Ἀπάνου Καλόξυλος, ὁ (Νάξος)⁷, Μονοξυλίη, ἡ (Χίος 1777)⁸, Ξυλόπερτα, ἡ (Χίος 1761, 1764, 1772)⁹, Ξυλοκερατιά, ἡ καὶ Ξυλοκεράτια, τὰ (Μύκονος)¹⁰.

N. B. T.

1. Αὐτόθι σ. 207 (ἔγγρ. Α 182,14-16).

2. Αὐτόθι σ. 180 (ἔγγρ. Α 158,80).

3. Δ. Βαγιακάκος, Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχεῖου τῆς Ἱστορίας Ἑλλην. Δικαίου Ε', 1955, ἔγγραφο 51, σ. 124.

4. Δημ. Α. Πετρόπουλος, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἑρριανὴν τῶν λαϊκῶν μέτρων καὶ σταθμῶν Ἑπετ. Λαογρ. Ἀρχεῖου Ἀκ. Ἀθηνῶν Ζ', 1952, σ. 65.

5. Γ. Βογιατζίδης, Ἀνδρῖακά Χρονικά 2, σ. 212 πρβλ. Στ. Μάνεση, Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἀκιδ. Ἀθηνῶν 10, 1964-1965, σ. 122.

6. Γιακώβου Γ. Βισβίτζη, Ναξιακά νοταριακά ἔγγραφα. Ἐπετηρὶς Ἀρχεῖου Ἱστ. Ἑλλην. Δικαίου Ἀκ. Ἀθηνῶν, τεύχος 4, 1951, ἔγγρ. 6,21.

7. Αὐτόθι ἔγγρ. 12, ἔτους 1539.

8. Γ. Πετροπούλου, Νοταριακὰ πράξεις Χίου, Ἀθῆναι 1963, ἔγγρ. 533,70.

9. Αὐτόθι, ἔγγραφα 346,1α. 399,12-13' 497,51.

10. Γ. Πετροπούλου, Νοταριακὰ πράξεις Μυκόνου, Ἀθῆναι 1960, σ. 701 καὶ 773 (ἔγγραφα 1182,1 τῆς 14 Αὐγούστου 1670, καὶ 1310,α τῆς 13 Μαρτίου 1671).

Παρόραμα : Ἡ ἐν σ. 22 πρόσθεν (λήμμα ξυλοκικκιά, ἢ) παρακομπὴ ἀνεγνωστέα «Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἀκιδημίας Ἀθηνῶν».